

Araştırma Makalesi/ Research Article

Girit Jandarma Teşkilatının Organizasyonu 1896-1897

Serdar Bay*

(ORCID: 0000-0001-8484-8866)

Makale Gönderim Tarihi

26.09.2024

Makale Kabul Tarihi

29.12.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Bay, S., "Girit Jandarma Teşkilatının Organizasyonu 1896-1897", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/1 (Mart 2025): 172-231.

APA: Bay, S. (2025). Girit Jandarma Teşkilatının Organizasyonu 1896-1897. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 172-231.

Öz

Girit, bulunduğu stratejik konumu nedeniyle Osmanlı Devleti ile büyük devletler arasında özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli bir kriz merkezi haline gelmiştir. Osmanlı Devleti büyük devletlerin Girit üzerinden yaptıkları baskılara daha fazla dayanamayarak 1878 Halepa Sözleşmesi'yle adaya geniş haklar tanımak zorunda kalmıştır. Sözleşmenin konumuz itibarıyla en önemli kararı, ihtiyacının yerli halktan karşılanması kaydıyla Girit'te jandarma alayının kurulması olmuştur. Ancak Yunanistan'ın dışarıdan müdahaleleri, bundan cesaret alan adadaki isyancı komitelerin silaha sarılmaları ve aynı zamanda malî alandaki eksiklikler, jandarmanın görevini zorlaştıran başlıca etkenler olmuştur. 1895'te meydana gelen isyan, büyük devletlerin müdahaleleri neticesinde 1896'ın yaz aylarında bastırılabilmiş ve nihayetinde yine bu devletlerin baskılarıyla Ağustos'ta adanın geleceğini yakından etkileyecek yeni birtakım kararlar alınmıştır. Bu anlamda Babiâli'nin tüm uyarılarına rağmen Girit'te yabancı bir kumandanın komutası altında, çoğunluğu Hristiyanlardan ve Osmanlı vatandaşı olmayanlardan oluşacak yeni

* Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, kau.serdarbay@gmail.com.

Assist. Prof. Dr., Kafkas University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Türkiye.

bir jandarma teşkilatının kurulması kararı alınmıştır. İngiliz ve Osmanlı Arşiv belgeleri temelinde hazırlanan çalışmada, bu teşkilatın kurulması sürecinin nasıl işlediği, büyük devletler ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan gelişmeler ve son olarak teşkilatın başarısızlığının nedenleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Girit, Osmanlı Devleti, Büyük Devletler, Jandarma.

Organization of the Cretan Gendarmerie 1896-1897

Abstract

Due to its strategic location, Crete has become an important crisis center between the Ottoman Empire and the great powers, especially since the second half of the XIXth century. The Ottoman Empire had to grant wide rights to the island with the 1878 Halepa Convention could no longer withstand the pressures of the great powers over Crete. The most important decision of the convention was the establishment of a gendarmerie regiment in Crete, provided that its needs were met by the local people. However, Greece's external interventions, the rebel committees on the island, which were emboldened by this, and at the same time the deficiencies in the financial field were the main factors that made the task of the gendarmerie difficult. The rebellion that took place in 1895 could be suppressed in the summer of 1896 as a result of the interventions of the great powers, and finally, with the pressure of these states, some new decisions were taken in August that would closely affect the future of the island. In this sense, despite all the warnings of the Babiali, it was decided to establish a new gendarmerie organisation in Crete under the command of a foreign commander, consisting mostly of Christians and non-Ottoman citizens. This study, based on British and Ottoman archival documents, examines the process of the establishment of this organisation, the developments between the great powers and the Ottoman Empire, and finally the reasons for the failure of the organisation.

Keywords: Crete, Ottoman Empire, Great Powers, Gendarme.

Giriş

Osmanlı jandarma teşkilatı kendine özgü bir kurum ya da idari uygulama olarak doğmamıştır. Tanzimat öncesi dönemde, Osmanlı Devleti'nde jandarma sınıfı olarak bir kurum söz konusu değildi. Özellikle taşra için 1529'da yayınlanan bir kanunnameyle, Osmanlı sınırları içerisinde suçluların tespiti ve ortaya çıkarılması amacıyla

güvenlik işleri ilk kez yasal bir zemine oturtulmuştur.¹ Bu tarihten 1826'da Yeniçeri Ocağının kaldırıldığı tarihe kadar İstanbul ve taşrada asayişin sağlanması adına subaşı aktif görev alırken, yeniçerilerin lağvedilmesiyle ise yerel asayiş işleri ordu içerisindeki farklı birimler tarafından karşılanmaya devam etmiştir. Tanzimat Fermanı'yla birlikte modernleşme alanında daha radikal kararların alınmasıyla birlikte İstanbul'da kolluk işlerinin ifası amacıyla 1845'te Polis Teşkilatı kurulmuştur.² Ancak gerek başkentte gerekse Osmanlı Devleti'nin diğer eyaletlerinde ve özellikle taşrada asayişin sağlanıp, kolluk hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla farklı bir teşkilata ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu anlamda 1846'da kurulan Zaptiye Müşiriyeti'yle asayişin sağlanması için gerek duyulan kolluk kuvveti ilk kez bağımsız bir teşkilat tarafından üstlenilmiş oldu.³ Ancak ülke sınırlarının büyüklüğü, sürekli olarak artan iş yoğunluğu ve yerel isyanlar, bu teşkilatın zorlanmasına ve görevini layıkıyla yerine getirememesine neden olmuştur. Bu nedenle Osmanlı Devleti yerelde ve kırsal kesimde asayişin sağlanıp, kolluk hizmetlerinin eksiksiz yerine getirilmesi amacıyla Avrupa tipi bir "jandarma" teşkilatına ihtiyaç duymaktaydı.⁴

Jandarma teşkilatı, Avrupa'nın genelinde siyasi ve idari anlamda yaşanan değişimler bağlamında ortaya çıkmış ve tarihsel açıdan bakıldığında 1790'da kurulan *Fransız Ulusal Jandarması* başta Avrupa'nın büyük bir bölümü olmak üzere Osmanlı Devleti için de bir model oluşturmuştur.⁵ Yukarıda da izah edilmeye çalışıldığı gibi Osmanlı "jandarmasının" kendisine has bir durumu söz konusuydu. Osmanlı jandarmasının temellerinin atıldığı 1839'lardan⁶ 1879'a kadar birçok defa değişikliğe uğramak zorunda kalmıştır. Ancak 1864 Vilayet Kanunu

¹ Halim Alyot, *Türkiye'de Zabıta Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, Ankara, 2008, s. 28-29.

² Zafer Toprak, "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, (1985), s. 1269-1276.

³ Toprak, a.g.m., s. 1269-1276.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Özcan, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 53, (2013), s. 173-194.

⁵ Clive Emsley, *Gendarmes and the State in Nineteenth-Century Europe*, New York; Oxford, 1999, p. 37-40.

⁶ Zekeriya Türkmen, "Jandarma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara, (2020), s. 689-691.

ve 1869 Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi, tek tip ve merkezi bir jandarma teşkilatının yasal ve idari temellerinin atılmasında önemli adımlar olmuştur. Bu dönemde jandarma kuvvetlerinin sivil idare altına alınması, vilayetlerde hükümet kontrolünü daha da arttırmıştır. İhtiyaç duyulan birliklerin silah altına alınması görevi Zaptiye Müşiriyeti'nin sorumluluğunda iken, jandarmanın komutası ve vilayetlerde görevlendirilmesi yetkisi ise valilere verilmiştir. 1870'ten itibaren artan sosyal ve siyasi karışıklıklar, özellikle Balkanlar'da ve ardından doğu vilayetlerinde meydana gelen ayaklanmalarla aynı dönemde merkezi yönetimde yoğunlaşan bütçe zorlukları, sivil kontrol altında tek tip bir jandarma birliği oluşturma ve sürdürme girişimlerini zora sokmuştu. Bunlardan dolayı, Osmanlı Devleti'nin iç güvenlik mekanizması, tek tip bir yapıdan yoksunluğu nedeniyle XIX. yüzyılın son dönemine kadar dağınık ve paramiliter bir yapıda⁷ kalmıştı. 19 Kasım 1879'da alınan kararla birlikte vilayetlerin güvenliğinin sağlanması amacıyla Avrupa tipi jandarma teşkilatı kurulması yolunda önemli bir adım atılmıştır.⁸

1878 Halepa Sözleşmesi ve Girit Jandarması

Girit, Doğu Akdeniz'deki stratejik konumu itibariyle özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti ile büyük devletler arasında önemli bir sorun merkezi haline gelmiştir. *Megali İdea* adına Yunanistan'ın tahrikleri neticesinde burada çıkan isyanlar, Osmanlı'yı oldukça zor durumda bırakmıştır. Osmanlı Devleti, büyük devletlerin isyanları bahane ederek Girit üzerinden kurmaya çalıştıkları baskıları önlemek adına ilk olarak 1868'de Girit Vilayet Nizamnamesi adıyla adaya bazı haklar tanımıştır.⁹ Bu haklar bir süre adada sükûneti sağlamıştı. Ancak Osmanlı Devleti'nin 1877-1878 Rus Harbi'nden yenik ayrılması ve Yunanistan'ın tahrikleri neticesinde Girit tekrar gündeme gelmiş ve Osmanlı Devleti üzerinde baskı aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Babıali, baskılara daha fazla dayanamayarak 1878 tarihli Halepa Sözleşmesiyle Girit'e daha geniş haklar tanımak zorunda

⁷ Nadir Özbek, "Policing the Countryside: Gendarmes of the Late 19th-Century Ottoman Empire (1876-1908)", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 40, No. 1 (Feb., 2008), p. 47-67.

⁸ Süleyman Tekir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma Kuruluş Teşkilat ve Mücadele (1903-1938)*, İstanbul, 2020, s. 53-54.

⁹ Theodore George Tatsios, *The Megali Idea and the Greek-Turkish War of 1897: the impact of the Cretan problem on Greek irredentism, 1866-1897*, New York, 1984, p. 39.

kalmıştır.¹⁰ Bu haklar içerisinde valinin Hristiyan olması ve büyük devletlerin onayıyla beş yıllığına atanması, genel meclis üye sayısının 49 Hristiyan’a karşılık 31 Müslüman olması gibi maddeler yer almıştır.¹¹

1878 tarihli Halepa Sözleşmesi’nin çalışma konusu itibarıyla en önemli kararı, ihtiyacının yerli halktan karşılanması kaydıyla Girit’te Avrupa tarzı jandarma alayının kurulması olmuştur.¹² Bu tarihten itibaren Girit jandarması, Osmanlı polis teşkilatının 1879’a kadar İstanbul ve imparatorluğun diğer vilayetlerinde yerine getirdiği ikili işlevi üstlenmiştir. Bu tarihten sonra adadaki jandarma teşkilatının başındaki Albayın sözleşme gereği İstanbul’dan atanması¹³ ve komuta merkezinin de Girit’in başkenti Hanya olması kararlaştırılmıştır. Ayrıca jandarma kumandanının emri altındaki beş binbaşının her biri ise Girit’in idari bölgelerinden sorumlu olmuştur.¹⁴ Girit Genel Meclisinin 1879’da almış olduğu “Girit Adası Jandarmasının Teşkilatı” başlıklı sekiz sayfalık bir kanunda, jandarmayla alakalı kısa bir bölüm yer almıştır. Ancak kanunda jandarma efradının ve komuta kademesinin seçim süreci, görevlendirilmeleri ya da jandarma efradında aranacak kriterler hakkında hiçbir şeyden bahsedilmemiştir. Bu teşkilatsızlığa bir de Girit’in stratejik konumu, adadaki Hristiyan Rum yoğunluğu ve Yunanistan’ın adadaki çetecilere olan yardımlarının eklenmesi, jandarmanın görevini zorlaştıran başlıca etkenler olmuştur. Tüm bu olumsuzluklara bir de adadaki mali sorunlar eklenince 1880’lerde jandarmalar günlük işlerini ve genel görevlerini yerine getirmede isteksiz davranmışlardır. Girit yasama meclisi de bu durumu düzeltmek için harekete geçmiş ve sorunu jandarmaların genel yolsuzluğu ile kanunsuzluğuna bağlamış ancak jandarma teşkilatının daha iyi işleyebilmesi için bir adım yine atılamamıştır. Söz konusu tarihten sadece beş yıl sonra Girit Adası Jandarma Yönetmeliği adı altında yerel gazetede jandarma efradı için üç

¹⁰ Theocharis E. Detokrakis, *History of Crete*, (Translate John C. Davis), Iraklion, Heraklion 1994, p. 353-354.

¹¹ Ayşe Nühket Adıyeke, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)*, Ankara, 2000, s. 28-29.

¹² Halepa Sözleşmesi’nde yer alan tüm maddeler hakkında daha fazla bilgi için bakınız. *Düstur*, 1 Tertip, C. IV, İstanbul 1299, s. 559-863.

¹³ <https://mjp.univ-perp.fr/constit/crete.htm#2>

¹⁴ Kalliopi Kefalas, “Setting the wolf to protect the sheep”? *The Criminal Justice System in Late Ottoman Crete (1878-1913)*, (Unpublished Ph.D.), University of California San Diego, p. 104.

kriter belirtilmiştir. Buna göre jandarma teşkilatına alınacaklarla alakalı, 20 ila 50 yaş arasında olmak, zihinsel ve fiziksel engeli olmamak, bir yıldan fazla ağır suç, kabahat veya hırsızlıktan hüküm giymemiş olmak şartları aranmıştır.¹⁵

Bulgaristan Prensliğinin 1885'te Şark-ı Rumeli'yle birleşmesi ve ardından Makedonya'nın da aynı akıbete uğramasından endişe eden Yunanistan, Girit üzerindeki faaliyetlerini arttırmış ve bundan cesaret alan Giritli Rumlar Yunanistan'a ilhak için bir kez daha silaha sarılmışlardır.¹⁶ Büyük devletlerin olaya müdahale etmesinden çekinen Babiâli, 24 Temmuz 1887'de Girit ahalisine Halepa Sözleşmesine nazaran daha geniş haklar tanımak zorunda kalmıştır.¹⁷ Ancak Rumlar bu verilen haklardan da memnun olmayarak yeniden isyana kalkışmıştır. Müslümanlarla Hristiyanlar arasında şiddetli çatışmaların yaşanması üzerine Sultan II. Abdülhamid Girit'e müdahalede bulunmuştur. Bu anlamda Sultan 1889'da Şakir Paşa'yı Girit vali vekili ve askerî kumandan sıfatıyla adaya göndermiştir.¹⁸ Adaya ayak basar basmaz sıkı yönetim ilan eden Şakir Paşa, bazı sert tedbirler aldıktan sonra jandarma alayını yeniden düzenlemiştir.¹⁹ Böylece Halepa Sözleşmesi'yle jandarmanın yerli halktan seçilmesinden vazgeçilmiştir. 26 Ekim 1889 tarihli yeni fermanla Girit Jandarmasına Osmanlı Devleti'nin diğer vilayetlerinden de efrat alınması kabul edilmiştir.²⁰ Bu tarihten itibaren jandarmanın mevcudu kademeli olarak artış göstermiş ve Kasım 1895'e gelindiğinde Girit Jandarmasının mevcudu 1700'e ulaşırken, bu sayı içerisinde

¹⁵ Kefalas, *a.g.e.*, p. 104.

¹⁶ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1774-1912*, (Çeviri Nilüfer Epçeli), İstanbul, 2017, s. 553.

¹⁷ Mehmet Selahi, *Girit Meselesi 1866-1889*, Yayına Hazırlayan Münir Aktepe, İstanbul, 1976, s. 22-23.

¹⁸ Ali Karaca, *Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)*, İstanbul, 1993, s. 25

¹⁹ Hasan Ali Cengiz, "Halepa Fermanı ve Sonrası Girit'te Yapılan Düzenlemeler", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 16, (Temmuz 2018), s. 74-89.

²⁰ Leonidas Kallivretakis, "A Century of Revolutions: The Cretan Question Between European and Near Eastern Politics" *In Eleftherios Venizelos: The Trials of Statesmanship*, edited by Paschalis M. Kitromilides, Edinburgh, 2008, pp. 11-35. 1889'dan 1896'ya kadar Girit Jandarma Alayı'nda seyyar kıtaat istihdam edilmiş ve en çok 15'er mevcutlu seyyar kolluklu jandarmalar gezdirilmiştir. Bu dönemde yerli Hristiyan efrat da mevcuttu hatta bazı karyelerde efradın tamamı Hristiyan'dı. İsyanlar artınca karyelerdeki Hristiyan efrat bile merkezlerdeki karakollara çekilerek buradaki hapisanelerde görevlendirilmişlerdir. *BOA, A.}DVN.MKL.*, 39/1.

Müslüman Arnavutların sayısı yerli Giritli Müslüman ve Hristiyanlardan fazla olmuştur.²¹ Jandarmanın önemli bir kısmının imparatorluğun farklı vilayetlerinden karşılanması maddesi de ada için çözüm olmamıştır. Özellikle bu tarihlerde jandarmadan iyi bir hizmet beklemek mümkün değildi çünkü mali zorluklar nedeniyle jandarma efradının on iki ila on beş aydır birikmiş maaş borçları mevcuttu. Bu mali tablo jandarmadaki subay ve erlerin istifalarına ve suistimallerine yol açarken, bu olumsuzluklar adadaki Rum çetecilere daha fazla cesaret vermiştir.²²

Girit'te 1889'daki düzenlemelerin ardından bir süre sükûnet sağlanmış, hatta Osmanlı Devleti 1895'te bir süredir kapalı olan Girit Genel Meclisinin toplanmasına karar vermişti. Ancak 1894'te Anadolu'da baş gösteren Ermeni isyanları adadaki Rum çetecilere cesaret vermiş, çeteciler meclisin toplanmaması ve isteklerinin kabul edilmesi adına yeni bir isyanın hazırlıklarına başlamışlardır. Yunanistan'ın da açıktan destek verdiği çeteciler, Epitropi İhtilal Cemiyeti öncülüğünde Eylül 1895'te Halepa Sözleşmesi'nin yeniden yürürlüğe konulması gerekçesiyle isyan başlatmışlardır.²³ Babıali, isyanın bastırılmasında muktedir olamayan Karatodari Paşa'nın yerine 1896'da Turhan Paşa'yı adaya vali olarak atamıştır. Turhan Paşa'nın adadaki ilk icraatı, Babıali'nin de onayıyla meclisin açılmasını ertelemek olmuştur. Girit'teki İngiliz konsolosuna göre Babıali'nin meclisin açılışını ertelemesinin en önemli nedeni, meclisin son toplantısında jandarma ve maliyeye ilişkin verilen sözlerin yerine getirilmemesiydi. Nihayetinde bu durum adadaki Hristiyanlar üzerinde huzursuzluğa neden olmuştu.²⁴ Meclisin açılmamasını ve Halepa Sözleşmesi temelinde ıslahatların yapılmadığını bahane eden isyancılar, adadaki Hristiyanların desteğiyle isyanın boyutunu genişletmişlerdir. Babıali'nin yerinde ve hızlı müdahaleleriyle isyanı bastırmaya başladığı bir ortamda büyük devletler duruma müdahil olmuşlar, genel meclisin biran evvel toplanması ve Halepa Sözleşmesi'nde birtakım düzenlemelerin yapılması için İstanbul Hükümeti üzerinde baskı oluşturmuşlardır. Bu süre zarfında Halepa Sözleşmesi'nin tekrar yürürlüğe konulacağına yönelik iddialar, Müslümanlar üzerinde hayal kırıklığına ve öfkeye neden olmuştu. Çünkü

²¹ Turkey No. 7 (1896), No. 49.

²² Turkey No. 7 (1896), No. 75.

²³ Pınar Şenışık, *Girit Siyaset ve İsyan 1895-1896*, İstanbul, 2014, s. 129-130.

²⁴ Şenışık, *a.g.e.*, s. 136.

bu sözleşme, Müslümanlara kıyasla Hristiyanlara büyük ayrıcalıklar tanıyordu. Bu anlamda genel meclisin Müslüman üyeleri başta jandarma olmak üzere adalet sistemindeki aksaklıklar ve eksiklikler nedeniyle sözleşmeden istenilen sonucun alınamayacağına dair Babialı'ye görüş bildirmişlerdir.²⁵ Ancak gerek büyük devletlerin baskısı gerekse Anadolu'daki Ermeni olayları, Babialı'nın Girit'e yönelik daha aktif adımlar atmasına engel olmuştur. Bu koşullar altında Babialı meclisin açılmasını ve adaya Hristiyan bir vali atanmasını kabul etmek zorunda kalmıştır.²⁶

13 Temmuz'da ilk toplantısını gerçekleştiren Girit Genel Meclisinin Hristiyan üyeleri 19 Temmuz'da bir araya gelerek hazırlamış oldukları layihayı adada bulunan altı büyük devletin konsoloslarına sunmuşlardır. Hristiyan meclis üyeleri birkaç gün sonra ise meclis toplantısının devam ettiği bir sırada dışarı çıkarak taleplerinin yazılı olduğu kâğıdı, Girit valisine ve konsoloslara verdikten sonra etraftaki Osmanlı askerlerine saldırıda bulunmuşlardır.²⁷ Adadaki Hristiyanlar büyük devletlerden de cesaret alarak verilen hakların yetersiz olduğunu ve Girit'in özerkliğinin arttırılmasını talep etmişlerdir. Aynı gün İstanbul'da gerçekleştirilen Meclis-i Vükela toplantısında, Hristiyan üyelerin bazı taleplerinin Sultan'ın hükümlerine aykırı olduğunun tespit edilmesinin ardından, Hariciye Nazırı Tevfik Paşa vakit kaybetmeden büyük devletler nezdinde iletişime geçmiştir. Bu anlamda ilk olarak Fransa, adada isyanların yeniden baş göstermesi neticesinde, bazı devletlerin bu durumu bahane ederek Akdeniz'e donanma gönderebileceklerini ve sonrasında Girit'in muhtariyet idaresinin arttırılması gibi Osmanlı Devleti'nin hükümlerine aykırı taleplerin ortaya atılacağına dair Babialı'ye uyarıda bulunmuştur.²⁸ Fransa Dışişleri Bakanı Gabriel Hanotaux her fırsatta Girit'te sükûnetin acilen sağlanmasına yönelik beyanatlarda bulunarak Osmanlı taraftarı bir politika takip

²⁵ Şenışık, *a.g.e.*, s. 147.

²⁶ Osmanlı Bankası baskını büyük devletlerin ilgisinin tekrardan İstanbul'a ve Ermeni olaylarına kaymasına neden olmuş ve bu nedenle Girit meseleleri ikinci plana atılmıştır. Ancak Avrupa Uyumuna zarar vermek istemeyen büyük devletler, Ermeni kozunu da kullanarak Girit'te istediklerini elde etmişlerdir. William L. Langer, *The Diplomacy of Imperialism 1890-1902*, New York, 1960, s. 320-327.

²⁷ BOA, Y.MTV., 144/52.

²⁸ BOA, Y.A.RES., 80/80

ettiğinin izlenimini veriyordu. Buna karşılık başta Fransa olmak üzere diğer büyük devletler, Yunanistan'ın adaya mühimmat ve erzak sevki ile Girit'teki Yunan Konsolosunun Rumları kışkırtıcı hareketlerinin engellenmesine yönelik herhangi bir girişimde bulunmamışlardır.²⁹

Hristiyan çetecilerin tekrardan silaha sarılması ve büyük devletlerin bu durumu bahane ederek adaya askerî müdahalede bulunması Girit'in Osmanlı'dan ayrılmasına neden olabilirdi. Durumun ciddiyetinin farkında olan Babiali, Girit'teki karışıklıklara acilen bir çözüm bulmak ve adadaki büyük devletlerin konsoloslarıyla müzakerelerde bulunmak adına ilk olarak Hüdavendigar Valisi Zihni Paşa ile Temyiz Mahkemesi Azası İkiadis Efendi'yi özel memuriyetle Girit'e göndermiştir. Büyük devletler Girit işlerine o kadar müdahil olmuşlardı ki Babiali Zihni Paşa'nın ve İkiadis Efendi'nin memuriyetlerinin içeriğiyle alakalı söz konusu devletleri bilgilendirmek zorunda kalmıştır.³⁰

Zihni Paşa'nın temaslarının ve adadaki konsolosların meclisin Hristiyan üyeleri ile çeteciler üzerindeki baskılarının ardından Hristiyan vekillerin 19 Temmuz tarihli taleplerinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler, bir bakıma büyük devletlerin talepleri ve baskıları doğrultusunda yapılmıştır. Büyük devletler özellikle adanın jandarma ve adli teşkilatında kapsamlı bir reform yapılmasını talep ediyorlardı. Çünkü onlara göre adadaki karışıkların başlıca kaynağı jandarma teşkilatının yetersizliği idi ve Hristiyan yoğunluğunun bulunduğu bir adada jandarma teşkilatında görev yapan Müslümanların sayısı oldukça fazlaydı. Aslına bakılacak olursa büyük devletlerin tam olarak isteği Doğu Anadolu'daki Ermeni projesinde olduğu gibi sadece yabancılardan oluşacak jandarma teşkilatının Girit'te hayata geçirilmesiydi.³¹ Bu devletlerin bu düşüncesinden destek alan Hristiyan vekiller jandarma teşkilatında görev alacak subayların Avrupalı olmasını isterken, Müslümanlar ise jandarma teşkilatının tamamına yakınının yerliden olmasını talep ediyorlardı.³²

1896 Ağustos Kararları Çerçevesinde Jandarma Teşkilatı

²⁹ BOA, Y.A.HUS., 355/72.

³⁰ BOA, İ.MTZ.GR., 30/1120.

³¹ Jorga, a.g.e., s. 554.

³² BOA, Y.A.HUS., 357/49.

Zihni Paşa ve İkiadis Efendi, büyük devletlerin Hanya'daki konsoloslarıyla birlikte Hristiyan vekillerle yaklaşık bir ay görüşmelerde bulunmuşlardır.³³ Babıali'nin temsilcileri Halepa Sözleşmesi'nin tekrar yürürlüğe konulması tekliflerini yinelerken, Hristiyan üyeler sundukları layihanın dışında hiçbir düzenlemeyi kabul etmeyeceklerini, teklifleri kabul edilmediği takdirde ise Hanya'yı terk edecekleri tehdidinde bulunmuşlardır. Hristiyan vekillerin bu uzlaşmaz tavırları artık büyük devletlerin de tepkisini çekmeye başlamıştı. Çünkü vekiller kalıcı bir çözümden ziyade, adanın özerkliğine yoğunlaşmışlardı ve bu da görüşmelerin gereksiz yere uzamasına neden olmaktaydı. Hanya'daki İngiliz Konsolosu Alfred Biliotti 12 Ağustos'ta Londra'ya gönderdiği raporunda adadaki huzursuzluğun başlıca kaynağını, hazinenin boş olması ile jandarma teşkilatının yetersizliği olarak göstermiştir. Biliotti'ye göre bu iki duruma çözüm bulunamaması görüşmelerin uzamasında neden olacağı gibi büyük devletlere de daha fazla müdahale yetkisi verebilirdi.³⁴

Zihni Paşa ve İkiadis Efendi'nin Hristiyan meclis üyeleriyle yaptıkları görüşmelerin ardından 13 maddelik layihanın ilk altı maddesinin kabulü uygun görülmüştür. Layihanın 6. maddesinde yer alan jandarma teşkilatının ıslahatıyla ilgili olarak büyükelçilerin toplantılarında da kararlaştırdıkları şekliyle alanında uzman kişilerden kurulacak komisyon vasıtasıyla, ıslahın gerçekleştirilmesi şeklinde düzenlemeler yapılması istenmiştir.³⁵ Ancak Yunanistan'ın Girit'e mühimmat ve sivil göndermeye devam etmesi adadaki Hristiyanların güvenini arttırdığı gibi talep ettikleri hakların maiyetini de genişletmelerine olanak sağlamaktaydı. Babıali, tüm bu yaşananların Giritli Hristiyan vekillerin Halepa Sözleşmesi'ndeki bazı maddelerin yeniden düzenlenmesini istemelerinden ve büyük devletlerin de bu hususta onlara gizliden destek vermelerinden kaynaklandığının bilincindeydi. Böylesi bir ortamda Babıali, talep edilen düzenlemelerin Sultan'ın adadaki hükümlerlik haklarına ve Müslümanların durumlarına zarar vermeyecek şekilde biran evvel çözülmesini istiyordu.³⁶ Çünkü gün geçtikçe büyük devletler adaya daha fazla müdahalede bulunarak

³³ Zihni Paşa ve İkiadis Efendi 28 Eylül'e kadar Girit'te kalmışlardır. *BOA, İ.HUS.*, 49/121.

³⁴ Şenışık, *a.g.e.*, s. 158.

³⁵ *BOA, Y.PRK.BŞK.*, 47/14.

³⁶ *BOA, Y.MTV.*, 145/70.

Sultan'ın Girit'teki otoritesini baltalamaya çalışıyorlardı. Nitekim bu süreçte Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Goluchowski, Girit'e Sisam gibi geniş imtiyazların verilmesi gerektiğini yüksek sesle savunuyordu.³⁷

Girit'le İstanbul arasında süren görüşmelerin ardından büyükelçiler adada düzenin yeniden sağlanması adına Babiali'nin kabul edebileceğini düşündükleri 14 maddelik yeni bir taslak sunmuşlardır. Taslakta genel olarak, Girit valisi Osmanlı tebaasından Hristiyan olacak ve beş yıllık süreyle atanıp ikinci derece memurları doğrudan atayabilecekti. 8. madde ile içerisinde Avrupalı subayların da bulunacağı uluslararası bir jandarma komisyonu kurularak Girit Jandarma Teşkilatı'nın yeniden düzenlenmesi önerilmiştir.³⁸ Buna karşılık Osmanlı Devleti, sadece Halepa Sözleşmesi temelinde bir düzenlemeye taraftarken büyükelçiler 23 Ağustos'ta yeni tekliflerini sunmuşlardır. 3. 12. ve 14. maddelerde Babiali'nin talebi üzerine bazı değişiklikler yapılırken, jandarma ve adli teşkilatın düzenlenmesiyle alakalı olarak önceki maddelere sadık kalınmıştır.³⁹ Girit Müslümanları, jandarma teşkilatının üçte ikisinin yabancıardan, üçte birinin yerlilerden oluşması (bu oran iki Hristiyan'a bir Müslüman şeklinde olacaktı) ve subayların Avrupalı olmasından bir hayli tedirgin olmuş ve düzenlemeye itiraz etmişlerdir.⁴⁰ Nihayet Babiali ile büyükelçiler arasındaki görüşmelerin ardından 27 Ağustos'ta anlaşma sağlanmış ve yeni düzenlemeler kabul edilmiştir.⁴¹

Girit'teki konsolosların anlaşma taslağını Babiali'nin bilgisi olmadan ahalیه duyurmaları, büyük bir soruna neden olmuştur. Müslümanlar ilk olarak valinin Hristiyan olmasından ve kendisine geniş yetkiler verilmesinde⁴² oldukça rahatsız olmuşlardı. İkinci olarak jandarma teşkilatının ıslahıyla ilgili maddede yeteri kadar açıklık bulunmuyordu bu nedenle Müslümanlar, taslağın tabi oldukları hukukun muhafazasını sağlayacak nitelikte olmadığına inanıyorlardı. Nitekim bu durum, Müslümanlar arasında büyük bir heyecan ve telaş yaratmıştı. Müslümanlar kendileri adına bir şeyler yapılmadığı taktirde, çıkabilecek

³⁷ BOA, Y.A.HUS., 357/90.

³⁸ BOA, Y.A.RES., 81/26.

³⁹ Turkey No. 7 (1896), No. 603.

⁴⁰ Turkey No. 7 (1896), No. 620.

⁴¹ Şenışık, a.g.e., s. 160.

⁴² Vali istediği kişiyi adadan sürgün edebilecekti.

taşkınlıklara müsaade edilmesini o da kabul olunmazsa Fransa'nın himayesini talep edecekleriyle alakalı Babıali'ye sitemde bulunmuşlardır.⁴³ Bu anlamda Girit Genel Meclisi'nin Müslüman üyelerinden dört kişi 3 Eylül'de adadaki konsoloslar nezdinde iletişime geçmiştir. Konsoloslar, Avrupalı subayların gözetiminde belirlenecek jandarma teşkilatının efrat ihtiyacının, Arnavutluk taraflarından karşılanacağını, komisyonda tarafından alınacak kararlarda Müslümanların haklarının muhafaza edileceğine dair onlara teminata bulunmuşlardır.⁴⁴ Buna karşılık Müslüman üyeler 5 Eylül akşamı konsolosların yanına tekrar giderek biri imzalı diğeri imzasız iki muhtıra vermişlerdir. Muhtırada jandarma subaylarının tamamının yerliler ve Yunanlılardan oluşmasına itiraz ederek bir kısmının Avrupalılardan oluşmasını, bir kısmının ise Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerinden temin edilecek jandarma efradından oluşmasını talep etmişlerdir.⁴⁵

Girit valisi ve buradaki büyük devletlerin konsoloslarının tamamı, adada barış ve huzurun tesisi için jandarma teşkilatına Avrupalı subayların⁴⁶ yanı sıra yabancı unsur alınmasının kaçınılmaz olduğu konusunda hemfikirdi. Onlara göre jandarmaların üçte biri, bölgeleri ve halkı tanıyan yerlilerden oluşmalıydı ancak en az üçte ikisi yabancılardan örneğin Kuzey Arnavutlardan hem Hristiyan hem de Müslümanlardan ya da sadece Kuzey Arnavutluk'tan Müslümanlar ve Karadağ'dan Hristiyanlardan oluşmalıydı. Ancak her halükârda, bu birliğin oluşturulmasında üçte ikilik orana kesinlikle riayet edilmeliydi.⁴⁷ Babıali ise jandarmada görev yapacak Hristiyanların oranının Müslümanlardan fazla olmasına karşıydı ancak bu dönemde meydana gelen Osmanlı Bankası baskını Babıali'nin ve Sultan'ın adaya müdahale için elini kolunu

⁴³ BOA, Y.PRK.ASK., 114/80.

⁴⁴ BOA, Y.PRK.ASK., 114/86.

⁴⁵ BOA, İ.MTZ.GR., 30/1134.

⁴⁶ Avrupalı subay ve efradının jandarma teşkilatında görev almasının birçok nedeni vardır. Bunlardan ilki Osmanlı kolluk gücünün adada iki taraf arasında meydana gelen taşkınlıkları önleme ve yatıştırmadaki yetersizlikleriydi. Diğer bir neden ise Avrupa'da önemli bir deneyime sahip olan bu kolluk kuvvetinden faydalanmak istenilmiştir. Tabi tüm bunların yanı sıra 1894-1895 yılları arasında meydana gelen Ermeni olayları neticesinde Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa'da oluşan olumsuz havanın da çok büyük etkisi olmuştur.

⁴⁷ Turkey No. 8 (1897), No. 12.

bağlamıştır. Çünkü baskının ardından İstanbul'da yaşanan taşkınlıklar, büyük devletlerin Ermeni meselesi üzerinden Sultan'a daha büyük bir baskı kurmalarına neden olmuştu. Baskıya rağmen Babiali, talep edilen bu oranın adanın geleceği için hayırlı olmadığına dair itirazını en yüksek merciden söz konusu devletlere iletmiştir. Bu duruma çözüm bulmak adına duayen sıfatıyla Avusturya-Macaristan Büyükelçisi Calice, Hariciye Mektupçusu Salih Münir Efendi'ye birkaç Avrupalı askerlerden oluşacak bir komisyon kurulmasını ve Girit'te bu komisyon tarafından bir nizamname kaleme alınmasını önermiştir.⁴⁸

Girit Jandarma Teşkilatı İçin Komisyon Kurulması

Babiali 10 Eylül 1896'da Girit için yapılması düşünülen düzenlemelerin kabul edildiğini resmî yollardan büyükelçilere duyurmuştur. Bu anlamda ilk yapılan icraat ise 1. maddenin gereği olarak⁴⁹ 17 Eylül'de Bulgar asıllı Corci Berovic Paşa beş yıllığına adaya vali olarak atanmıştır.⁵⁰ Vali atamasının hemen ardından adanın jandarma teşkilatının yeniden düzenlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır.⁵¹ Büyükelçilerin 26 Eylül'de Büyükdere'de gerçekleştirdikleri toplantıda bu anlamda aldıkları ilk karar, jandarma teşkilatının düzenlenmesinde görev alacak Avrupalı subayların, İstanbul'daki büyükelçilik askerî ateşelerinden oluşmasına yöneliktir.⁵² İngiliz, Fransız, Rus, İtalyan ve Avusturya büyükelçileri askerî ataşelerini komisyona delege olarak atamayı kabul ederken, askerî ataşesi olmayan Almanya'yı Avusturya'nın temsil etmesi kararlaştırılmıştır.⁵³ Büyük devletler delegelerini belirledikten sonra Babiali 15 Ekim'de Aydın Vilayeti Jandarma Alay Komutanı Tevfik Bey ile Tekfur Dağı Jandarma Taburu Binbaşı Mustafa Efendi'nin⁵⁴ Girit Jandarma Teşkilatının yeniden düzenlenmesi için kurulacak komisyona Harbiye Nezareti'ni temsilen katılacak delegeler olarak yer alması kararlaştırmıştır.

⁴⁸ BOA, Y.A.HUS., 357/49.

⁴⁹ 1. madde ile Girit'e atanacak valinin Hristiyan olması ve beş yıllık süre ile atanması şartı kabul edilmişti.

⁵⁰ Turkey No. 8 (1897), No. 23.

⁵¹ BOA., Y.A.HUS., 357/49.

⁵² Turkey No. 8 (1897), No. 32.

⁵³ Komisyonunda görevli yabancı subaylar şunlardır. Albay Peschkof, Albay Chermiside, Albay Baron de Vialar, Binbaşı Baron de Giesl, Yüzbaşı Ruggeri.

⁵⁴ BOA, Y.PRK.BŞK, 48/7.

Babialı'nın delegelerini belirlediği bir sırada komisyonun yabancı üyeleri büyükelçilerinin de onayıyla 22 Ekim 1896'da ön bir oturum yaparak aşağıdaki kararları almışlardır. Buna göre;

Genel Kararlar

1. Askeri delegeler kendi büyükelçiliklerinden ve Babialı'den, Osmanlı delegeleri ile yapılacak oturumlar için her birine resmi davetiye göndermesini rica ederler.
2. Yerelde görev yapan uluslararası komisyonların deneyimleri neticesinde bu komisyonlarda bulunan Osmanlı delegelerine yeterli talimat verilmediği için olay yerinde gereksiz zaman kaybedildiğinden ilk oturumlar İstanbul'da yapılmalıdır.⁵⁵
3. Girit'teki jandarma teşkilatının esasları İstanbul'da hazırlanmalı ve askeri delegelere teşkilatın sahip olduğu kanunu detaylandırma ve kanun üzerinde, bölgedeki koşullara göre, değişiklik yapabilme yetkisi verecek olan devletlerin temsilcilerinin onayına sunulmalıdır.
4. Komisyonun çalışma programı:

İstanbul'da:

(A.) Teşkilat Yasası'nın temelleri üzerinde çalışmak.

Girit'te:

(B.) Yerel koşulları incelemek. Bu amaçla adanın önemli noktaları büyük devletlerin askerî delegeleri tarafından ziyaret edilecek olan bölümlere ayrılacaktır.⁵⁶

(C.) Kanunun hem teşkilat hem de hizmet yönetmeliği ile ilgili ayrıntıları üzerinde çalışmak.

⁵⁵ Bu maddenin bir bakıma 1894'te meydana gelen I. Sason İsyanı neticesinde isyanı soruşturmak amacıyla kurulan uluslararası tahkik heyetinin karşılaşmış olduğu aksaklıklar ve zorluklardan dolayı eklenmiş olması yüksek muhtemeldir. Çünkü tahkikat heyetinde bulunan delegeler toplantılarını ilk olarak olay mahallinde yaptıkları için bu durum bazı zorluklara neden olmuş, bu zorlukları aşmak adına İstanbul'la gerçekleştirilen yazışmalar da sürecin uzamasında etkili olmuştur. Sason isyanı ve tahkikat heyeti hakkında bakınız. Nurettin Gülmez, "Tahkikat Heyeti Raporlarına Göre 1894 Sason İsyanı", *BELLETEN*, Cilt 70, Sayı 258, Ağustos 2006, ss. 695-742.

⁵⁶ Ek 11.

(D.) Tüm mali koşulları tanımlamak.

(E.) Personelin hangi unsurlardan oluşacağını belirlemek ve bunları güvence altına almak için gerekli önlemleri kararlaştırmak.

(F.) Kendilerini tanıtan adaylar ya şahsen ya da referanslarını göndererek incelemek.

(G.) Tüm sistemi işler hale getirmek.

(H.) Büyük devletlerin askeri delegeleri tarafından teşkilat faaliyete konulduktan sonra üç ya da dört ay içinde, sistemin işleyişinin denetlenmesi ve uygulamada gerekli görülen değişikliklerin ortak mutabakatla yapılması için yetki verilmesi.⁵⁷

Büyükelçiler, Babıali'nin belirlediği delegelerin askerî ataşelerden daha düşük rütbeli oldukları ve hiçbir Avrupa dilini konuşmadıkları gerekçesiyle komisyonda bulunmalarını doğru bulmuyorlardı. Fransız Büyükelçisi Paul Cambon Tevfik Bey ve Mustafa Efendi'nin seçimleri hakkında "atanmalarını kabul edemeyeceğimiz Fransızca bilmeyen iki küçük subay..." şeklinde değerlendirmiştir.⁵⁸ Bu nedenlerle söz konusu iki Osmanlı subayının komisyon başkanı olarak görev yapmasına izin vermeyeceklerini bildirerek, uygun statüye sahip, Fransızca bilen subayların atanmasını talep etmişlerdir.⁵⁹ Bu iletişimin ardından Babıali, Tevfik Bey yerine Erkan-ı Harbiye Mirlivası Şerafeddin Paşa'nın, Mustafa Efendi yerine ise Almanca ve Fransızca bilen Erkan-ı Harbiye Miralayı Ali Nizamipaşazade Osman Bey'in tayin edilmesini daha münasip görmüştür.⁶⁰ Zabıt kâtibi olarak ise Hariciye Tahrirat Kaleminden Sartinski Efendi atanmıştır.⁶¹ Yapılan bu son atamalar büyükelçiler tarafından da uygun görülmüş ve Seraskerlikle yürütülen yazışmaların ardından Mirliva Şerafeddin Paşa da Jandarma Tahkikat Komisyonu'nun başkanı olmuştur.⁶²

⁵⁷ *Turkey No. 8* (1897), No. 109.

⁵⁸ *MAE, DD 1897, Affaire de Crète*, No. 468.

⁵⁹ *Turkey No. 8* (1897), No. 59.

⁶⁰ *BOA, MV.*, 89/74; *BOA.*, *Y.PRK.BŞK.*, 48/53.

⁶¹ *BOA, Y.A.RES.*, 83/96.

⁶² *BOA, HR.TH.*, 184/38; *Turkey No. 8* (1897), No. 87; *BOA, HR.TH.*, 184/38. Girit'e giderken Mirliva Şerafeddin Paşa'ya 200, Osman Nizami Bey'e ise 150 lira harcırah verilmiştir. *BOA, Y.PRK.BŞK.*, 48/79.

Mirliva Şerafeddin Paşa başkanlığında İngiliz, Fransız, İtalyan ve Rus askeri ataşelerinin hazır bulunduğu ilk toplantı 16 Kasım 1896'da Harbiye Nezareti Jandarma Dairesinde gerçekleştirilmiştir.⁶³ Büyük devletler, adadaki birtakım hoşnutsuzlukların giderilmesi için toplantıların biran evvel İstanbul'dan ziyade Girit'te yapılması hususunda Babiali üzerinde baskı kurmuşlardır.⁶⁴ Diğer yandan jandarma teşkilatının düzenlenmesiyle alakalı Osmanlı Devleti ile büyükelçiler arasında yürütülecek müzakerelerden alınacak kararlara Girit Genel Meclisi'nin itiraz yetkisinin olmaması adadaki Yunan Konsolosunu telaşa düşürmüştür.⁶⁵ Çünkü konsolosun planı alınacak kararlar Yunan çıkarlarına uymadığı takdirde, meclisteki Hristiyan çoğunluğuyla bunlara itiraz edebilme üzerineydi ancak bu kararlar konsolosun planı suya düşmüş oldu.

Komisyonun İlk Çalışmaları

Komisyon üyelerinin Girit'e gittikten sonraki en önemli gündemi jandarma teşkilatına yabancı asker alımı meselesi olmuştur. Büyük devletler, teşkilatın sadece Müslümanlardan oluşmasını istemezken, Osmanlı Devleti yabancı askerlerin jandarma teşkilatına alınmasının sakıncalarına dikkat çekmeye çalışmıştır. Yabancıların teşkilatına alınmasını Ağustos düzenlemelerinin bir gereği olduğunu savunan büyükelçiler, Hariciye Nazırı Tevfik Paşa nezdinde sürekli girişimde bulunmuşlardır. Sultan II. Abdülhamid, baskıların önüne geçebilmek adına yabancı efrat yerine Osmanlı'da yaşayan Sırp, Bulgar ve Karadağlılar arasından efrat alınması teklifinde bulunmuştur. Tevfik Paşa bu teklifi büyükelçilere sunmuş ancak onlar Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Hristiyanlar arasında bu iş için yeterli tecrübeye sahip kişiler olmadığı gerekçesiyle teklifi reddetmişlerdir.⁶⁶

Ağustos düzenlemeleri sırasında İstanbul'da yapılan ikili görüşmelerde, jandarma teşkilatına yabancı efrat alımının geçici bir süreyle olacağı ve burada sadece beş yabancı subayın istihdam edileceği, jandarma alay kumandanının da Osmanlı askerleri arasından seçilmesi kararlaştırılmıştı. Babiali özellikle bu hususlara dikkat çekerek

⁶³ BOA, Y.PRK.ASK., 116/19.

⁶⁴ Turkey No. 8 (1897), No. 80.

⁶⁵ BOA, Y.PRK.MYD., 18/6.

⁶⁶ BOA, Y.PRK.HR., 22/76.

büyükkelçilere itirazda bulunmuştur.⁶⁷ Bu kabul edilmesi zor taleplere rağmen Babiali, komisyonun çalışmalarını akim bırakmamak ve kendisine karşı da Avrupa’da bir hoşnutsuzluk uyandırmamak adına bir bildiri yayınlamak zorunda kalmıştır. Bildiride jandarma alay kumandanının geçici olmak kaydıyla Avrupalı bir subay olabileceği ancak, onbaşı ve çavuşların yabancı olamayacağı net bir şekilde ifade edilmiştir.⁶⁸ Büyükkelçiler ise Osmanlı’nın aksine jandarma kumandanının geçici bir süreyle olmayıp en az beş yıllığına Avrupalı olmasını ancak bir alt rütbedeki yardımcılarının birinin Müslüman diğerinin Hristiyan olmasını istiyorlardı.⁶⁹

Büyükkelçilere göre Osmanlı Devleti’nde Hristiyanların askerlikten muaf olmaları nedeniyle jandarma teşkilatında görev alabilecek yeterli donanımına sahip adam bulmak imkânsızdı. Hem bu nedenle hem de adada kalıcı sükûnetin sağlanması adına jandarmanın büyük bir çoğunluğu yabancılardan oluşmalıydı. Hatta Hanya’daki Fransız Konsolosu Paul Blanc’a göre Girit’te çoğunluğu yabancılardan oluşan bir jandarma teşkilatı kurulmadığı takdirde gelecek baharda adada ciddi karışıkların çıkması kaçınılmazdı.⁷⁰

Komisyonun 30 Kasım 1896’daki toplantısında Osmanlı delegeleri, bir yabancının jandarma kumandanı olarak atanmasına ve geçici olarak bu birlik için belirli sayıda yabancı subayın atanmasına itiraz etmezken sadece erler, onbaşılar ve çavuşlar arasına yabancıların alınmasını kabul etmeyerek bu askerlerin devletin diğer bölgelerinde yaşayanlar arasından seçilmesini talep etmişlerdir. 25 Aralık’ta büyük devletlerin temsilcileri teşkilata jandarma istihdamı için bir dereceye kadar yabancı tebaaya başvurmanın gerekliliği konusunda hemfikir olduklarına dair Babiali’ye çağrıda bulunmuşlardır. Büyükkelçiler, komisyondaki Osmanlı delegelerine yabancı delegelerin tavsiyelerine uymalarını öngören talimatların vakit kaybedilmeden verilmesini talep etmişlerdir. Bu sırada komisyonun Rus Delegesi Albay Peschkof da hazırlanan taslak metni büyükkelçilere sunmak için 30 Aralık 1896’da Girit’ten ayrılarak İstanbul’a gelmiştir. Peschkof’un getirdiği taslağı Osmanlı delegeleri

⁶⁷ BOA, MV., 90/21.

⁶⁸ BOA, HR.TH., 184/130.

⁶⁹ Archives Diplomatiques, 1897, s. 78.

⁷⁰ Archives Diplomatiques, 1897, s. 96.

yalnızca Osmanlı olmayan subay ve efradın istihdamına izin veren 13. madde ve bu ilkeden etkilenen diğer maddeler saklı kalmak kaydıyla onaylamışlardı.⁷¹ Babiali, 1 Ocak 1897 tarihli notasında itiraz konusu olan teklifi reddettiklerini yineleyerek büyükelçilerden, Osmanlı Devleti'ndeki Rum, Bulgar ve Sırp'lar arasından jandarmanın Hristiyan unsurunun seçimine devam etmeleri için delegelerine talimat vermelerini istemiştir. Ancak telgrafla kendilerine soru yöneltilen yabancı delegeler, Babiali'nin reddetmek için öne sürdüğü nedenlerin hiçbir dayanağı olmadığını belirterek teklifi reddetmişlerdir.⁷²

Hanya'da bulunan Kaymakam Mehmet Şakir Bey komisyon üyelerinin, esaslı herhangi bir müzakerede bulunmadığını, gerçekçi hiçbir adım atmadıklarını, lüzumsuz tahkikatlarla vakit geçirdiklerini ve görevleri olmadıkları halde sancaklardaki ahalinin ihtiyaçlarını tespit etmek maksadıyla Resmo ve Kandiye bölgelerine gitmeye karar verdiklerini Babiali'ye bildirmiştir. Mehmet Şakir Bey komisyonun müzakerelerinden ve icraatlarından his olunan rehabetin belli olduğunu, şayet mart ayındaki meclis toplantısına kadar jandarma meselesi neticelenmezse işlerin karışabileceğine dair uyarılarda bulunmuştur.⁷³ Bir süredir Girit'te görev yapan Mehmet Şakir Bey, hemen hemen her fırsatta İstanbul'a bu tarz raporlar göndermiştir. Gerek Girit halkını yakından tanıması gerekse konsoloslarla olan bağlantıları, onun bu tarz öngörülerini doğru çıkarmıştır.

Mehmet Şakir Bey'in uyarılarının bir benzerini Serasker Rıza Paşa yapmış, teşkilata yabancı efrat alınmasını Müslüman ve Hristiyan iki tarafın da arzusu olduğunun altını çizmiştir. Rıza Paşa, komisyonda bulunan yabancı delegelerin bu konu hakkında ısrar ettiklerini ve taleplerinden vazgeçmeyeceklerini sorunun çözümü biraz daha uzayacak olursa adada durumun karışabileceğini dair uyarıda bulunmuştur. Tüm bu uyarıların ardından Meclis-i Vükela, devletin hukukuna ve bağımsızlığına aykırı olmayacak şekilde teşkilata alınacak efradın Yunanlı olmaması kaydıyla Karadağ ve Bosna'dan istihdam

⁷¹ *Turkey No. 10* (1897), No. 13. İtiraza konu olan 13. maddenin içeriği şu şekildedir; subay, astsubay, onbaşı ve jandarma kadroları, adanın yerlisi olmayan Osmanlılara veya üçte ikisine kadar diğer kişilere verilebilir.

⁷² *Turkey No. 10* (1897), No. 10.

⁷³ *BOA, Y.PRK.UM.*, 36/60.

edilmesini uygun görmüştür.⁷⁴ Ancak jandarma efradının dışarıdan olması maddesi Hristiyanların ve adadaki Yunanlı çetecilerin arzu ve menfaatlerine aykırı bir durumdu. Bu anlamda Hristiyanlar Yunan konsolosunun da teşvikiyle bu kişilerin dışarıdan olmayıp yerli olmasıyla alakalı komisyona dilekçe vermişlerdir.⁷⁵

Babiali'nin uyarı ve önerilerini dikkate almayan büyükelçiler, Girit'teki jandarma komisyonunun hazırladığı nizamnameyi vakit kaybedilmeden onaylanması talebiyle 12 Ocak 1897'de Tevfik Paşa'ya vermişlerdir. Duayen sıfatıyla Avusturya-Macaristan Büyükelçisi Calice, Tevfik Paşa'ya eğer bu iş daha fazla sürüncemede bırakılırsa, adada meydana gelebilecek olaylardan büyük devletlerin sorumlu tutulamayacağını belirterek Yunanlıların dahi işe karışarak Girit'in elden çıkabileceği uyarısında bulunmuştur. Calice'ye göre yabancı efradın teşkilata kabulüyle, tüm bu olumsuzlukların önüne geçilebilirdi. Buna karşılık Tevfik Paşa, yabancı efrat alımının ortaya çıkarabileceği sakıncalara değinirken, Girit Valisi Corci Berovic Paşa'nın teşkilata yabancı efrat alımının gerek Müslüman gerekse Hristiyan ahalide hoşnutsuzluk yaratacağıyla ilgili telgrafına dikkat çekmiştir.⁷⁶ Calice, Berovic Paşa'nın konsoloslara jandarma teşkilatına yabancı efrat alımının adada sükûneti sağlayacağına dair beyanatlarda bulunduğunu hatta Osmanlı delegelerinin dahi söz konusu maddeyi kabul ederek nizamnameyi imzaladıklarını söylemiştir. Görüşmenin ardından Meclis-i Vükela'da yapılan toplantıda Tevfik Paşa, bu işten kurtulmak için yabancı efrat kabulünde hiç olmazsa alınacak miktarın çok düşük tutulmasını, başka bir emsali olmamak üzere sadece Girit'e mahsus olmak kaydıyla bir maddenin büyükelçilere kabul ettirilmesinin uygun olacağına dair görüşünü paylaşmıştır.⁷⁷ Almanya, Fransa ve Rusya Osmanlı Devleti'nin bu önerisini desteklerken en büyük itiraz

⁷⁴ BOA, MV., 90/73.

⁷⁵ BOA, Y.PRK.UM., 36/63.

⁷⁶ BOA, Y.A..RES., 84/47.

⁷⁷ BOA., İ.MTZ.GR., 31/1168; Aslında Jandarma Komisyon Başkanı Mirliya Şerafeddin Paşa 6 Ocak'ta Babiali'ye konu hakkında malumat vermiştir. Komisyonun yabancı delegelerinin de Calice'nin tehdidine benzer bir tehditte bulunarak acilen yabancı askerlerden oluşan üç bölük Jandarmanın oluşturulmasını istediklerini bildirmiştir. Kendisi de buradaki olayların devamının yaşanmaması için bu tedbiri gerekli görmüştür. BOA., HR.TH., 187/36.

İngiltere'den gelmiştir.⁷⁸ Babıali'nin ve Sultan II. Abdülhamid'in en büyük endişesi, Girit Jandarmasına yabancı efrat ve subay alınmasının kabul edilmesiyle bu durumun imparatorluğun birçok bölgesi için emsal olarak kullanılması ihtimaliydi.⁷⁹ Nitekim bir süredir büyük devletler Makedonya'daki ve Doğu Anadolu'daki karışıkları bahane ederek buralarda ıslahat taleplerinde bulunuyorlardı.

Vali Berovic Paşa, Calice'nin iddia ettiği gibi adada Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında gerginliğin artmaya başlamasıyla, bu durumun genel bir isyana dönüşmesinden endişelenerek konsoloslara şehirde ve kırsal alanda düzeni sağlamak adına jandarma kumandanı ile üç bölük yabancı jandarmanın acilen atanması için çağrıda bulunmuştu. Benzer talep Piskopos başkanlığındaki Hristiyan heyeti aracılığıyla da sunulmuştu.⁸⁰ Konsololar, komisyon adadan ayrılmadan Avrupa standartlarına göre birkaç jandarma bölüğünün düzenlenmesini ve başına da Avrupalı bir subayın atanmasını zaruri görüyorlardı. Çünkü onlara göre komisyon hiçbir düzenlemede bulunmadan adadan geri çekilirse, Hristiyanlar ve Müslümanlar kendilerini büyük devletler tarafından terk edilmiş sayacaklar ve bu da büyük bir yıkıma neden olabilecekti.⁸¹

Adada iki taraf arasında görüşmeler sürerken, İstanbul'da da komisyonun hazırlamış olduğu layihanın değerlendirilmesi yapılıyordu. Sadrazam Halil Rifat Paşa'ya göre layiha genel olarak devletin menfaatlerine münasipti. Diğer yandan büyükelçiler tarafından teklif olunan yabancı efrat talebi Yunanlı olmamak, sadece Girit'e özgü olmak ve bu durumu zorunlu kılan ortam bertaraf edildikten sonra yabancı efradın iade olunması şartlarının layihaya eklenmesiyle sorun rahatlıkla çözülebilirdi.⁸² Sadrazam'ın konuyla alakalı hazırlamış olduğu tahririn, Sultan'ın nezdinde de uygun görülmesinin ardından Babıali, konuyla alakalı büyük devletlerle iletişime geçmiştir. Büyükelçilerin ve Babıali'nin itirazlarının ardından komisyon, kurulacak beş jandarma bölüğüne Yunan olmamak kaydıyla Karadağ ve Bosna ahalisinden

⁷⁸ BOA, Y.A.RES., 84/47.

⁷⁹ BOA, Y.A.RES., 84/47.

⁸⁰ Turkey No. 10 (1897), No. 7.

⁸¹ Turkey No. 10 (1897), No. 8.

⁸² BOA, HR.TH., 187/74.

alınmasının münasip olacağına ve bunun ada maliyesine de daha uygun olacağına dair karar almıştı. Ancak yabancı delegeler bir miktar dahi olsa yabancı efrat alınmasını talep etmişlerse de Heyet-i Vükela jandarma teşkilatına yabancı efrat alınmasını kabul etmemiştir.⁸³

Mabeyn İkinci Kâtibi İzzet Bey, Sultan'ın talimatıyla yabancı efrat istihdam etmenin sakıncaları üzerine büyükelçilerle özel görüşmelerde bulunmuştur. Büyükelçilerin neredeyse tamamı Osmanlı'daki Hristiyan tebaa arasında bu iş için uygun adam bulmanın mümkün olmadığı gerekçesiyle İzzet Bey'in imparatorluk dahilindeki Sırp, Bulgar ve Karadağlılar arasından efrat alınması teklifini geri çevirmişlerdir.⁸⁴ Jandarma komisyonunun Avusturyalı delegesi de yabancılardan müteşekkil olmak üzere üç bölük jandarmanın acilen kurulmasını talep etmiştir. Komisyon başkanı Mirliva Şerafeddin Paşa, teklifin kabul edilmesini aksi halde adada bu durumu bahane ederek yeni isyanların çıkabileceği konusunda İstanbul'u uyarmıştır.⁸⁵ Sultan II. Abdülhamid olanlar karşısında sükûnetini korumaya çalışmış, komisyondaki yabancı delegelerin taleplerini Yıldız'da oluşturduğu özel heyetle incelemiştir. Bu süreçte Sultan iki noktada ısrar ediyordu, bunlardan ilki yabancı subay alınmaması diğer ise devletin hükûmranlık haklarına hâlel gelmemesi adına efradın imparatorluk dahilindeki Bosna-Hersek gibi mahallerden alınmasıydı. Ayrıca dışarıdan yabancı efrat alınması Halepa Sözleşmesi'ne de aykırı bir durumdu. Sultan'ı rahatsız eden bir diğer husus ise büyükelçilerin ve komisyondaki delegelerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine bu derece karışmalarıydı. Sultan bunun önüne geçilmesi adına Babıali'ye, ilgili devletler nezdinde girişimlerde bulunulması için talimat vermiştir.⁸⁶

İstanbul'da büyükelçiler ile Babıali arasındaki görüşmeler sürerken Girit'te durum gittikçe kritik bir hal almış, yaklaşık altı aydır vali ataması dışında somut hiçbir adımın atılmadığı adada, iki taraf arasında çatışmalar yaşanmaya başlamıştı. Adanın muhtelif yerlerinde çıkan ufak çaplı ayaklanmaların bastırılmasında yaşanan güçlükler, büyükelçilere ve komisyondaki delegelere aradıkları fırsatı fazlasıyla sunmuştur.

⁸³ BOA, Y.A.RES., 84/22.

⁸⁴ BOA, Y.A.HUS., 364/26.

⁸⁵ BOA, HR.TH., 187/36.

⁸⁶ BOA, İ.MTZ.GR., 31/1173.

Jandarma teşkilatının kurulmasının zaman alacağını göz önünde bulundurulmasını belirten büyükelçiler, şimdilik yabancı subay ve efrattan teşkil olunacak üç bölüğün kurulmasına dair Sultan’a çağrıda bulunmuşlardır.⁸⁷

Nihayet Girit Jandarma Teşkilatının yeniden düzenlenmesine yönelik hazırlanan yönetmelik, 11 Ocak 1897’de sözlü bir notayla Hariciye Nazırı Tevfik Paşa’ya sunulmuştur. Avusturya-Macaristan Büyükelçisi Calice “Girit Jandarma Teşkilatı’nı Düzenleyen Yönetmelik”⁸⁸ adlı notayı sunarken, Babıali yönetmeliği reddetmekte ısrar ederse, büyükelçilerin askerî ataşelerini geri çağıracağını ifade etmiştir. Calice, böyle bir durumun jandarma sorununu çözümsüz bırakacağını, bundan dolayı da yeni karışıklıkların ortaya çıkacağını ve bu durumun Girit’in bağımsızlığına yol açacağına dair meslektaşları adına tehditte bulunmuştur. Calice komisyona da Babıali’nin rızası olmadan jandarmaya “yoldan geçenleri” ve yabancıları kaydetme talimatı vermek zorunda kalacaklarını belirtmiştir.⁸⁹ Ertesi gün Şuray-ı Devlet Reisi Said Paşa, Sultan’dan gelen bir talimatla büyükelçileri çağırarak ve Girit Valisi Berovic Paşa’nın böyle bir önlemi kesinlikle onaylamadığını ifade eden telgrafını göstermiştir. Buna karşılık büyükelçiler bir yanılsılık olması gerektiğini, zira edindikleri bilgilere göre Berovic Paşa’nın Osmanlı tebaasından olmayanların kabul edilmesini hararetle desteklediğini belirtmişlerdir. Bu nedenle Saray’a ulaşan telgraf metninde bir hata olabileceğine dikkat çekmişlerdir.⁹⁰ Ayrıca komisyonun elinde de Berovic Paşa’nın 6 Ocak’ta kendilerine gönderdiği ve Osmanlı tebaası olmayanlardan oluşan üç jandarma bölüğünü resmen çağırdığına dair mektup mevcuttu.

Büyük devletlerin ve elçilerinin baskılarının ardından Babıali, Girit Jandarma Teşkilatına Yunan uyrukluların alınmaması şartıyla yabancı

⁸⁷ BOA, İ.MTZ.GR., 31/1169.

⁸⁸ Kuruluşun Temelleri 1-10. Madde, Organizasyon 11-32. Maddeler, Görev ve Yetkiler 33-43. Maddeler, Subayların ve Askerlerin İşe Alınması (Kumandan) 44-54. Maddeler, Erler 55-67. Maddeler, Ödüller 68. Madde, Maaş 69. Madde, Üniforma ve Ekipmanlar 70-71. Maddeler. İmzalar Şerafeddin Paşa Albay Peschkof, Albay Chermiside, Miralay Osman Bey, Albay Baron de Vialar, Binbaşı Baron de Giesl, Yüzbaşı Ruggeri. *Turkey No. 10* (1897), Inclosure 1 in No. 28.

⁸⁹ *Turkey No. 10* (1897), No. 28.

⁹⁰ *Turkey No. 10* (1897), No. 28.

efrat alımının kabul edildiğini 16 Ocak 1897’de büyükelçilere bildirmiştir.⁹¹ Ancak Babıali Girit Jandarma Layihasının 15. 19. ve 29. maddelerinin değiştirilmesi için büyükelçilerle iletişime geçmiştir. Özellikle 19. maddede yer alan “*Jandarma kumandanı büyükelçiler tarafından seçilecek*” ibaresi yerine: “*mutlaka Avrupalı olmak üzere Sultan tarafından tayin buyrulacak ve Jandarma Kumandanının memuriyeti hakkında büyük devletler elçilerine malumat verecektir*” ibaresinin konmasına dair talepte bulunmuştur.⁹² Babıali adına Tevfik Paşa Girit Jandarmasına kabul edilen yabancı efradın, komisyon protokollerinde belirtildiği gibi Yunan uyruklu olmayacakları “sadece adaya özgü, geçici olmak ve istihdamlarını gerekli kılan sebepler ortadan kalktıktan sonra iade kılınmak üzere”⁹³ fıkrasının ilavesi ile ekli yönetmelikleri onaylamıştır.⁹⁴ Büyükelçiler 21 Ocak’ta Babıali’nin itiraz konusu olarak gördüğü yabancıların hizmet süresiyle alakalı “jandarmaya kabul edilmelerini gerekli kılan nedenlere bağlı olduğu açıktır” şeklinde cevap vermişlerdir.⁹⁵

Jandarmaya Teşkilatına Alınacak Personelin Sayısı ve Teşkilatın Bütçesi

Büyükelçiler jandarmaya alınacak adaylar için bir ilan yayınlanmasına karşıydılar. Çünkü onlara göre bu durum, kimliği belirsiz kişilerin başvurularıyla gereksiz iş yükü altında boşuna zaman kaybına neden olacaktı. Bu yüzden istihdam edileceklerin sayılarının ve uyruklarının önceden tespit edilmesi atılacak en doğru adım olarak görülüyordu.⁹⁶ Babıali bu fikri desteklemekle beraber istihdam edilecek efrat ve subaylara verilmesi planlanan maaşların az olduğunu düşünüyordu çünkü planlanan maaşla istihdam edilecek yabancı bulmak neredeyse imkansızdı. Diğer yandan Babıali, kabul edilebilecek tek yabancıların da Balkan devletlerinin Slavları olduğunu ancak bunlar arasında Karadağlıların Girit’te pek sevilmediğinin göz önünde bulundurulması gerektiğine dair uyarıda bulunmuştur.⁹⁷ Büyükelçiler de özellikle

⁹¹ BOA, HR.TH., 187/74. Şenışık, a.g.e., s. 165.

⁹² BOA, MV., 91/22; Turkey No. 8 (1897), Inclosure 1 in No. 74.

⁹³ BOA, MV., 91/22.

⁹⁴ Turkey No. 10 (1897), Inclosure in No. 29.

⁹⁵ Turkey No. 10 (1897), Inclosure 1 in No. 107.

⁹⁶ Turkey No. 10 (1897), No. 10.

⁹⁷ Turkey No. 10 (1897), Inclosure 2 in No. 13.

Sofya'daki konsoloslarıyla iletişime geçerek, Girit'te sınırlı sayıda istihdam edilecek jandarma efradı için Bulgar Prensliğiyle temasa geçmeleri için talimat vermişlerdir.⁹⁸

Komisyonadaki İngiliz delegesi Albay Chermside, Girit jandarma alayı için önerilen yapının ayrıntılarını 18 Ocak 1897'de İstanbul'a göndermiştir. Buna göre Girit Jandarma Alayı, 59 subay, 1.248 astsubay ve efrattan oluşacak, bunların üçte biri Müslüman, üçte ikisi ise 25 Ağustos 1896 tarihli düzenleme gereğince Hristiyan olacaktır. Yine önerilen tüzüğe göre, üçte ikiyi aşmayan bir oranda Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerinden veya Osmanlı olmayan yabancılardan oluşacaktır. Bu oran Hristiyanlar ve Müslümanlar her ikisini de içerecekken, mevcut durumda adada en fazla üçte iki oranında yabancı bulunabilecekti. Böylece Alaya kabul edilecek Giritliler, Müslümanlar ve Hristiyanlar 20 subay, 416 astsubay ve er, Giritli olmayanlar 39 subay, 832 astsubay ve er olarak belirlenmiştir. Kaydedilmesi düşünülen 832 Girit vatandaşı olmayan efrat için ise şu plan sunulmuştur. 278 Osmanlı uyruklu Müslüman, 277 Osmanlı uyruklu Hristiyan ve son olarak da 277 Osmanlı vatandaşı olmayan Hristiyan istihdam edilmesi kararlaştırılmıştır. Bunların uyruklara göre önerilen oranları aşağıdaki gibidir ancak bu oranlar, bazı unsurlardan arzu edilen adayları temin etmekte güçlük çekilebileceğinden, yalnızca yaklaşık olarak kabul edilmiştir.⁹⁹

Tablo 1: Birinci Girit Jandarma Teşkilatına Alınacakların Miktarı

		Mevcut
Subay, Astsubay ve Er		832
Müslüman Boşnaklar		30
Osmanlı Arnavutları		100
Tebaa		
Kıbrıslılar		30
Bulgaristan Türkleri		40
Yunanca konuşulan bölgelerden, İzmir'den, Adalar'dan gelen diğer Türkler		78
Toplam		278
Hristiyan Boşnaklar		50
Osmanlı Arnavutları		50
Tebaa		

⁹⁸ Turkey No. 11 (1897), No. 8.

⁹⁹ Turkey No. 10. (1897), Inclosure 1 in No. 74.

Kimariots, Epir		50
Kıbrıslı		40
Yunan Bulgarları ¹⁰⁰		50
Rumenler ve Kontzo Ulahları		25
Sisamlı		12
Toplam		277
Hristiyan Karadağlılar		180
Hristiyan olmayan Dalmaçya Slavları		67
Osmanlı Romenleri		30
		277
Toplam		832

Osmanlı vatandaşı Müslüman ve Hristiyanlar 315, Osmanlı vatandaşı olmayan Hristiyan ve Müslümanlar ise 517 kişi olarak tespit edilmiştir. Komisyonun yabancı delegeleri son birkaç yılın jandarma bütçelerine göre belirlenen ortalama sınırlar içinde kalmakla birlikte, subay, astsubay ve efradın maaşlarının Osmanlı tebaasından olmayanların Girit'e davet edilmelerine olanak sağlayacak kadar yüksek bir oranda olması gerektiğini düşünüyorlardı. Diğer taraftan komuta kademesinin tamamının görev süresi üç yıl ile sınırlı tutulurken, jandarma efradının görev süresi ise dört yıl olarak belirlenmiştir.¹⁰¹ Buna göre komisyonun belirlediği bütçe ise şu şekildedir:

Tablo 2: Jandarma'da İstihdam Edileceklerle Verilecek Maaşlar, Genel Giderler ve Bunların Toplam Maliyeti

Adet	Unvan	Personel ödemeleri	Kuruş	
1	Kumandan	5,400	5,400	
2	Yarbay	3,000	6,000	
4	Binbaşı	2,400	9,600	
18	Yüzbaşı	1,500	27,000	
18	Teğmen	1,000	18,000	
16	Asteğmen	800	12,800	
54	Astsubay	400	21,600	
99	Onbaşı	325	32,175	
368	Birinci Sınıf Jandarma Eri	280	103,040	

¹⁰⁰ Komisyon, ana dili Yunanca olan askerlik hizmetini Bulgaristan'da yapmış olması gereken Bulgar tebaayı kastetmektedir. *Turkey No. 10* (1897), Inclosure 2 in No. 74.

¹⁰¹ *Turkey No. 10* (1897), Inclosure 4 in No. 10.

727	İkinci Sınıf Jandarma Eri	250	181,750	
1,307			417,365×12	5,008,380
Genel Giderler				
Giyim, berberlik ve ayakkabı			339,243,84	
Isınma			15,000	
Aydınlatma			13,000	
Kira			40,000	
Ofis Giderleri			4,000	
Sağlık Giderleri			10,000	
Personel Nakil Giderleri 1/10			47,600	
At ve katır alımı 1/8			6,250	
At ve katırların bakımı			60,000	
Ödenekler ve ödüller			25,000	
%10 çeşitli giderler			56,009	
Olağan (Normal) Toplam				616.102,84
				5.624,482,84
Olağandışı Giderler				
Ayakkabı, başlık, kıyafet			429,312	
Personelin Seyahat Giderleri			428,400	
At ve katır alımı			50,000	907,712
Genel Toplam				6.532,194.84

Tablo 3: Jandarma'nın İhtiyacı Olan Kıyafetin Maliyeti

Kıyafet, Başlık ve Çizme Detayları	
Ceket için kumaş 2½ arşın, 18 kuruş	45
Pantolon için kumaş 2 arşın, 15 kuruş	30
İmalat	60
Süsleme ve düzenleme	15
Toplam	150
Pelerin için pamuk, 4 arşın, 18 kuruş	72
İmalat	16
Süsleme ve düzenleme	6
Toplam	94

Her yıl 1 ceket, 1 çift pantolon, 1 çift bot, 2 çift terlik. Her dört yılda bir pelerin; her üç yılda bir kalpak.¹⁰²

Tablo 4: Kıyafet ve Diğer Materyallerin Yıllık Maliyeti

Yıllık Giysi Hesabı	Kuruş	Olağanüstü Giderler.	Kuruş
1 ceket ve 1 çift pantolon	150	1. yıl için kıyafetler	
¼ Pelerin	23,50	1 Ceket ve 1 Pantolon	150
1/3 Kalpak	8,33	1 Pelerin	94
1 çift bot ve 2 çift terlik	90	1 Kalpak	25
	271,83 × 1,248	1 Çift bot 1 Çift terlik	60 15
			344 × 1,248
Toplam	339,243,14		429,312

Komisyon Başkanı Mirliya Şerafeddin Paşa kabul edilen düzenleme gereği Boşnak, Bulgar, Hırvat ve Karadağlılardan oluşacak üç bölük ile bu bölükler için lazım olan 77 Müslümandan 10 Boşnak'ın Hristiyanlarla beraber yabancı delegeler tarafından çağırılacağından, geriye kalan 67'sinin Cezayir-i Bahr-ı Sefid, Yanya ve Aydın vilayetlerinden alınması uygun görülürse itirazların önüne geçilebileceğiyle alakalı Babialı'ye rapor göndermiştir. Şerafeddin Paşa'ya göre birkaç bölüğün acilen teşkili adada gün ve gün değişmekte olan hava için elzemdi.¹⁰³ Bu anlamda vakit kaybetmeden Karadağ ile temasa geçen Çetine Sefiri Ahmet Fevzi, talim taburundan bir subay ve çavuşla ancak bir ay evvel içtima etmiş olan efrattan kırk ve ahaliden kırk kişi seçilip prens tarafından yoklama edildikten sonra pazartesi günü yola çıkacaklarını Babialı'ye bildirmiştir.¹⁰⁴

¹⁰² Turkey No. 10 (1897), Inclosure 3 in No. 74.

¹⁰³ BOA, Y.PRK.ASK., 116/85.

¹⁰⁴ BOA, Y.PRK.EŞA., 25/88.

Babialı'nın komisyonun hazırlamış olduğu bu bütçeye ve alınacakların oranına herhangi bir itirazı yoktu. Fakat Girit'in muhtariyeti nedeniyle adanın jandarma tahsisatının daha önce olduğu gibi vilayet bütçesine dahil olmasını aksi halde bu tahsisatın merkezi hükümet tarafından karşılanmayacağını ilgili devletlere bildirmiştir.¹⁰⁵ Diğer taraftan önceleri İstanbul'dan imal edilen ve masrafı Babialı tarafından karşılanan jandarmaların üniformalarının artık Girit Vilayet Bütçesi'nden karşılanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Babialı jandarma subay ve efradı için ihtiyaç duyulan 1307 adet Amerika-kari revolverin Tophane-i Amire ambarında bulunmadığının tespit edilmesinden sonra süratle sorunun çözülmesi için gerekli yerlere emir göndermiştir.¹⁰⁶

Jandarma Teşkilatına Kumandan Tayini

Jandarmanın bütçesi ve teşkilata alınacakların sayısı belirlendikten sonra sıra kumandan tayinine gelmişti. Layihanın 29. maddesi gereği kumandanın tayini büyükelçilerin tavsiyesi üzerine Babialı'ye aitti. 21 Ocak 1897'de gerçekleştirilen büyükelçiler toplantısında jandarma kumandanının büyük devletler tebaası arasından seçilmeyip Hollanda veya Belçika'dan seçilmesi kararlaştırılırken, seçilecek kumandanın maaşının da aylık 1,243 frank ve rütbesinin binbaşidan düşük olmasına karar verilmiştir. Ancak komisyonda ilk olarak Rumca bilmesi, on dört sene jandarmada çalışmış olması ve Kıbrıs Polis Teşkilatı'nın düzenlenmesinde aktif rol almış olmasından dolayı İngiliz Kraliyet Deniz Piyadesi Binbaşı James Henry Bor'un ismi önerilmişse de Rus delegesi bu öneriye itirazda bulunmuştur. Komisyon Başkanı Şerafeddin Paşa, birkaç hafta sonra meclisin açılacağını da göz önünde bulundurularak Binbaşı Bor'un geçici bir süre adına da olsa kabul edilmesini ve atamanın bir an evvel yapılmasını tavsiye etmiştir.¹⁰⁷

Kumandanın Hristiyan bir Avrupalı olması gerektiği zaten kabul edilmişti ancak bu kişinin seçimine gelince, Sultan'ın egemenlik haklarını ve saygınlığını korumak adına bunu Osmanlı Devleti'nin inisiyatifine bırakmak daha uygun olacaktı. Tevfik Paşa yönetmeliklerle belirlenen ilkeyi hiçbir şekilde etkilemeyen bu usulün onaylanmasını talep

¹⁰⁵ BOA, MV., 90/65.

¹⁰⁶ BOA, MV., 91/29.

¹⁰⁷ Turkey No. 10 (1897), No. 19.

etmiştir.¹⁰⁸ Bu iletişimin hemen ardından Babiali kumandan olarak gerekli niteliklere sahip olduğunu düşündüğü Belçikalı Binbaşı Poodts'u büyükelçilere önermiştir.¹⁰⁹ Büyükelçiler ise Belçika ve Hollanda hükümetlerinden bir yanıt gelene kadar Binbaşı Bor'un geçici olarak adaya giderek teşkilatın düzenlenmesine başlaması gerekliliğinin üzerinde durmuşlardır.

Babiali, büyük devletlerin kumandan atamasını bir oldubittiye getirmemeleri için büyükelçilerin ardından vakit kaybetmeden Belçikalı yetkililerle temasa geçmiştir. Bu anlamda büyük devletler de jandarma teşkilatına her üç senede bir yenilemek kaydıyla yıllık 14.000 frank maaş ile kumandan gönderip gönderemeyeceklerini dair Belçika hükümetinin fikrini sormuşlardır. Brüksel'deki Osmanlı sefiri de yetkililerle iletişime geçmiş ve aldığı malumata göre hükümetin Binbaşı Poodts'u göndermek istediğini İstanbul'a bildirmiştir.¹¹⁰ Hollanda Hükümeti, Fransızca, İngilizce ve Almanca bilen Hint Adalarındaki görevinde üstün bir başarı sergilemiş olan Yarbay Buys'u aday göstermiş ancak maaşının 1.500 franga yükseltilmesini olmazsa olmaz bir koşul olarak sunmuştur.¹¹¹

Çözülmesi gereken ilk sorunlardan biri jandarma komutanının atanmasıydı zira Belçika ve Hollanda hükümetlerine yapılan başvurular sonuçsuz kalmıştı. Albay Poodts¹¹² ve Kongo'da görev yapmış Binbaşı Christianens gibi bazı Belçikalı subaylar ile Yarbay Buys¹¹³ gibi Hollandalı subayların isimleri öne sürülmüşse de ödeneklerin yetersizliği nedeniyle kesin bir aday ortaya konulamamıştır. Hanya merkezli çatışmaların artmasıyla acil bir tedbir olarak jandarma kumandanlığına aslen biri atanana kadar komisyonun önerdiği Binbaşı Bor'un acilen adaya gelmesi kararlaştırılmıştır.¹¹⁴ Hatta İngiliz ve İtalyan büyükelçileri 2 Şubat'ta Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'ya Binbaşı Bor'un akşam adaya hareket edeceğini bildirmişlerdir. Alınan bir diğer tedbir üç bölük için bir yüzbaşı ile bir üsteğmen kumandası altında 80 Karadağlı jandarma efradının adaya gönderilmesi olmuştur. Komisyon, Karadağlı efradın karaya ayak

¹⁰⁸ *Turkey No. 10* (1897), Inclosure 2 in No. 107.

¹⁰⁹ *Turkey No. 10* (1897), Inclosure 3 in No. 107.

¹¹⁰ BOA, HR.İD., 2091/68.

¹¹¹ *Archives Diplomatiques*, Paris 1897, s. 112.

¹¹² MAE, DD 1897, Affaire de Crète, No. 529.

¹¹³ MAE, DD 1897, Affaire de Crète, No. 532.

¹¹⁴ BOA, HR.SYS., 491/5.

basar basmaz silah altına alınmasını istemiş, yeni nizamname gereğince talim ve terbiye görmemelerine ve üniformaları dahi olmamasına rağmen Karadağlı efrat hızlıca hükümet konağına götürülerek kendilerine silah ve cephane verilmiştir. Aslında bu durum bile büyük devletlerin ve komisyondaki delegelerinin üstlenmiş oldukları görevde samimi olmadıklarının göstergesidir. Serasker Rıza Paşa jandarma kumandanının ve yabancı efradın Girit'e gönderilmesinin karışıklıkları önlemek için yeterli bir tedbir olmadığını savunmuştu. Çünkü Rıza Paşa'ya göre büyükelçilik askerî ateşelerinden oluşan jandarma komisyonu, adada bulunduğu halde Hristiyanların bu şekilde taşkınlıklara ve cinayetlere devam etmesi Yunanistan'ın politikasıydı ve bu yüzden daha gerçekçi tedbirlerin alınması gerekiyordu.¹¹⁵ Ticaret ve Nafia Nazırı Mahmud Paşa'ya göre ise adadaki olayların baş sorumlusu Yunan konsolosundan ziyade İngiliz konsolosuydu. Tam anlamıyla Osmanlı aleyhtarı olan İngiliz konsolosu, başta Londra ve Paris merkezli gazeteler olmak üzere birçok gazeteye adadaki Müslümanların ıslahat karşısı olduğuna dair yalan malumatlar vermiş hatta bu anlamda Mahmud Paşa'nın oğlu Paris Sefiri Salih Münir Bey de babasını destekler nitelikteki bilgileri İstanbul'a göndermiştir.¹¹⁶

Binbaşı Bor adada karışıklıkların iyice arttığı 6 Şubat'ta Girit'e ayak basmış, aynı gün askerî ateşeler iki hafta içerisinde adadan çekilme kararı almış ancak büyükelçiler mevcut koşullar altında ateşelerin adadaki varlıklarının düzenin sağlanmasına katkıda bulunabilecekleri sürece orada kalmalarını tavsiye etmişlerdir.¹¹⁷ Albay Bor'un¹¹⁸ onayıyla İngiliz Yüzbaşı William Sidney Churchill¹¹⁹ de binbaşı rütbesine terfi ettirilerek jandarma teşkilatının düzenlenmesinde görev alması için Girit'e gönderilmiştir.

¹¹⁵ BOA, İ.MTZ.GR., 34/1457.

¹¹⁶ BOA, Y.PRK.TNF., 4/71.

¹¹⁷ Turkey No. 10 (1897), No. 61.

¹¹⁸ James Henry Bor, Kraliyet Deniz Kuvvetleri Topçusunda Binbaşı rütbesinde görev alırken Yeni Girit Jandarma Komutanlığına geçici olarak atandığında rütbesi Albaylığa terfi ettirilmiş ancak teşkilatın dağılmasının ardından rütbesi tekrar Binbaşılığa düşürülmüştür. Bor Kraliyet Deniz Kuvvetlerinde General rütbesine ulaşmış 1914'te ise İrlanda'da ölmüştür. <https://britishinterventionincrete.wordpress.com/tag/major-bor/#ftn2>; The London Gazette, 27 July 1897.

¹¹⁹ Churchill daha sonra Osmanlı hizmetinde kalmaya devam etmiştir.

Binbaşı Bor ve komisyon tarafından kaydedilen jandarmalar 9 Şubat'ta görevlerine başlamışlardır.¹²⁰ Girit'teki Ortodoks Piskopos başta olmak üzere Hristiyan cemaatinin önde gelen dört üyesi İngiliz Konsolosu Biliotti'nin yanına gelerek Binbaşı Bor'un jandarma kumandanı olarak atanmasından duydukları memnuniyeti ifade etmişlerdir.¹²¹ 11 Şubat'ta Belçika Hükümeti Girit Jandarma Kumandanlığına Yüzbaşı Christianens'i görevlendirmiştir.¹²² Diğer yandan acilen teşkil olunacak 3 bölük ile kumanda ve idare heyeti için istihdam edilecek 12 subaydan altısının yabancı delegelerce tedarikine başlanılmışken, Osmanlı delegeleri tarafından belirlenecek diğer altı subay dahi üçü Müslüman üçü Hristiyan olacağından Girit'te bulunan 36. Alay 1. Taburu 2. Bölüğü Mülazım-ı Evveli¹²³ İstanbullu Hasan Tahsin'in ve adı geçen alayın 2. Taburu 2. Bölüğü Mülazım-ı Sanisi¹²⁴ Giritli İlhami, 36. Alayın 4. Taburunun 1. Bölüğü Mülazım-ı Sanisi Ahmet Hilmi ile diğer adı geçen subayların yerel lisanla beraber yabancı dile olan hakimiyetlerinden dolayı bu kişilerin jandarma alayına nakilleri gerçekleştirilmiştir.¹²⁵ Uluslararası bir yapı olması düşünülen Girit Jandarma teşkilatı için İtalya da bir yüzbaşı, iki teğmen ve bir astsubay görevlendirmeyi kabul etmişti. Bu anlamda İtalya 25 Ocak 1897'de Carabinieri¹²⁶ kolluk kuvvetinde görevli Yüzbaşı Federico Craveri, teğmenler Arcangelo De Mandato ve Candido Celoria ile Astsubay Giuseppe Pesavento'yu Girit'e göndermiştir.¹²⁷ Bosna vilayetini yöneten Avusturya-Macaristan makamları ocak ayı başlarında Girit'e bir teğmen ve bir asteğmen komutasında 15 Müslüman ve 35 Rum veya Romen jandarma efradı göndermeye hazırlanıyordu. Ancak 31 Ocak'ta Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Agenor Maria Goluchowski'den gelen bir emirle bu girişimden vazgeçilmiştir.¹²⁸ Bu son

¹²⁰ *Turkey No. 10* (1897), No. 84.

¹²¹ Piskoposun Binbaşı Bor'la daha önceden tanışıklığı bulunuyordu. *Turkey No. 10* (1897), No. 18.

¹²² *BOA, HR.İD.*, 2091/73.

¹²³ Üsteğmen.

¹²⁴ Teğmen.

¹²⁵ *BOA, İ.MTZ.GR.*, 31/1189.

¹²⁶ İtalyan Jandarması.

¹²⁷ <https://www.carabinieri.it/arma/arma-all'estero/proiezione-internazionale/vol-i-1855---1935/1897---1906/a-creta---craveri>

¹²⁸ MAE, DD 1897, *Affaires d'Orient*, No. 28.

gelişmeyle birlikte oluşturulan üç tabur arasında 9 subay ve 255 jandarma görev almış, subaylar arasında Albay Bor dahil iki İngiliz, bir Fransız (kimliği belirlenemeyen), yukarıda isimleri belirtilen dört İtalyan, iki Karadağlı Yüzbaşı Borovitch ve Teğmen Beşir Girit Jandarma Teşkilatı'nda görevlendirilen yabancı subaylar olmuşlardır.¹²⁹

Ağustos 1896'dan itibaren Girit'te huzurun yeniden tesis edilmesi için komisyonlar kurulup düzenlemeler yapılmaya çalışılıyordu. Bu anlamda yaklaşık yedi ay sonra somut bir adım atılmış ve jandarmaya Karadağlı efratla birlikte yabancı kumandan ataması yapılabiliyordu. Ancak bu adımlar için geç kalındığı, yapılan düzenlemelerin adanın gerçekliklerinden uzak olduğu çok geçmeden anlaşılmıştır. Girit'te gün ve gün artan olaylar büyük bir tedirginliğe sebep olmuş, hatta bu durum İngiliz Parlamentosu gündemine de yansımıştır. Ashmead Bartlett 9 Şubat'ta Avam Kamarasında Babıali'nin kendisinden istenildiği tüm tavizleri Girit'e vermiş olduğu halde sükûnetin sağlanamamış olmasından dolayı büyük devletleri suçlamıştır. Bartlett daha sonra, büyük devletlerin Müslümanları Hristiyanların saldırılarından korumak adına etkili bir adım atıp atmayacaklarına dair Parlamento Dışişleri Müsteşarı Curzon'a soru yönelmiştir. Bir diğer parlamento üyesi Stevenson, büyük devletlerin Babıali'den başta jandarma için talep ettikleri reformları uygulamaya koyup koymadığı sorusunu sormuştur. Curzon, Babıali'nin istenilen reformları uygulamaya koymak için yeterli zamanı olmadığını ve jandarma komisyonunun reformlarını hayata geçirmek için çalışmalarını halen sürdürdüğü cevabını vermekle yetinmiştir.¹³⁰ İngiltere Başbakanı Salisbury de Londra Sefiriyle yaptığı bir konuşmasında yabancı jandarma efradının adaya geldikten sonra halkın silah bırakıp sükûnetin sağlanacağını iddia etmiş ancak yabancı efrat geldikten sonra olayların boyutu daha da artmıştır.¹³¹ İngiliz Hükûmeti'ne göre adada asayişin sağlanamamasından ve jandarma teşkilatının kurulamamasından Osmanlı Devleti sorumluydu. Hatta John Dillon Hristiyanların Müslümanlar karşısında zulme uğramasına Girit açıklarındaki İngiliz donanmasının sessiz kalmasını, adayı top ateşine tutmamasını ve halen asker sevk edilmemesini sert bir şekilde

¹²⁹ MAE, DD, 1897, *Affaires d'Orient*, No 23.

¹³⁰ HC Deb 09 February 1897 vol 46 cc22-4.

¹³¹ BOA, *İ.MTZ.GR.*, 34/1458.

eleştirmiştir.¹³² Macaristan parlamentosunda yapılan müzakerelerde ise adadaki olayların baş sorumlusu olarak Yunan komiteleri gösterilmiş, ıslahatların icraata konulmasının engellenmesinde yine Yunanistan'ın kışkırtmalarıyla adada hareket eden Hristiyanların sorumlu olduğu ifade edilmiştir.¹³³

Büyük devletlerin jandarmanın ıslahatı meselesini ağırdan almaları, gerçeklikten uzak düzenlemeler yapmaları ve samimi olmamaları, bu devletlerin bölgedeki emperyal çıkarları doğrultusunda anlaşılabilir bir durumdur. Ancak Osmanlı Devleti'nin komisyondaki delegeleri de durumun önemini ve üstlendikleri görevin bilincini tam anlamıyla kavrayamamışlardır. Girit'teki görevlerinin bittiğini düşünen Komisyon Reisi Mirliva Şerafeddin Paşa ve Miralay Osman Bey adada kalmaları emredilmelerine rağmen, komisyonun tüm arşivini de yanlarına alarak¹³⁴ Avusturya Posta Vapuruyla İzmir'e doğru yola çıkmışlardır. Fransa, Avusturya, İngiltere, İtalya askerî ateşeleri adada kalarak toplantılarına devam etmişlerdir. Yabancı delegelerin adada bulunup müzakerelerine devam ettikleri bir ortamda Osmanlı delegelerinin Girit'te bulunmamaları kabul edilebilir bir durum değildi. Gelişme karşında öfkeye kapılan Sultan II. Abdülhamid, Şerafeddin Paşa ve Osman Bey'in haklarında cezai işlem uygulanacağı uyarısında bulunduktan sonra hemen Girit'e dönmelerini emretmiştir.¹³⁵ Nitekim Osmanlı delegeleri bu uyarının ardından İzmir'den derhal Girit'e geri dönmek zorunda kalmışlardır.

Jandarma Teşkilatının Dağılımı

Yunanistan'ın adayı işgale kalkışması üzerine Girit Valisi Berovic Paşa 13 Şubat'ta yanına aldığı Karadağlı jandarma efradıyla birlikte Rus harp gemisine sığınmış ve bu beklenmedik durum adanın geleceği adına büyük bir dönüm noktası olmuştur.¹³⁶ Girit'teki Rus Konsolosunun da araya girmesiyle Rus harp gemisinde bulunan Karadağlı jandarma efradı 17 Şubat'ta Karadağ Prensi'nin talimatıyla gemiyi terk ederek Albay

¹³² HC Deb 12 February 1897 vol 46 cc319-64.

¹³³ BOA, Y.A.HUS., 366/76.

¹³⁴ MAE, DD 1897, *Affaires d'Orient*, No. 134.

¹³⁵ BOA, İ.MTZ.GR., 31/1181.

¹³⁶ Şenişık, *a.g.e.*, s. 158.

Bor'un yanına gitmişlerdir.¹³⁷ Yunanistan'ın adaya asker sevk etmesi ve ardından valinin adadan kaçması, kurulma aşamasında olan jandarma teşkilatının sonunu getirmiştir. Çünkü tüm bu gelişmeler büyük devletlerin gözü önünde yaşanmaktaydı ve sorunun önüne geçilmesi adına aktif hiçbir önlem alınmamaktaydı.¹³⁸ Ayrıca Hristiyanların taşkınlıklarına devam etmeleri ve Berovic Paşa'nın kısa süre önce teşkilata kaydedilen Karadağlı efradını yanına alıp adayı terk etmeye kalkışması, Babialı'nın çekincelerinde haklı olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bu gelişmenin ardından yabancı delegeler 26 Şubat'ta büyükelçiliklerine gönderdikleri telgrafta, adanın mevcut durumunun jandarmanın düzenlenmesine asla imkân bırakmadığını bildirmişlerdir. Komisyonun hazırladığı nizamname gereğince ileride adada sükûnet sağlanıp düzen yeniden tesis edilse dahi Girit'teki yerli halktan jandarma teşkilatına yapılacak istihdam gibi bazı esasların külliye değiştirileceği kararlaştırılmıştır.¹³⁹

Adadaki karışıklıkların yanı sıra Jandarma efradının maaşlarının düzgün ödenememesi de büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Özellikle eski jandarma teşkilatından otuz dokuz Arnavut efrat 2 Mart 1897'de 15 ila 18 aylık ödenmemiş maaşlarını talep etmek için Girit Jandarma Dairesine gelerek maaşlarının tamamı verilmediği sürece görev yerlerine dönmeyeceklerini söyledikten sonra kasabayı ateşe vermekle tehdit etmişlerdir.¹⁴⁰ Teklifin kabul edilmemesiyle daireye saldırmışlar ve bir binbaşyı alıkoymuşlardır. Jandarma Kumandanı Albay Bor ve Süleyman Bey yanlarına aldıkları yabancı askerlerle asilere nasihat etmek için yanlarına gitmiş, isyancıların yabancı askerlere ateş açmasıyla iki taraf arasında çatışma çıkmış ve yabancı askerlerden biri jandarma efradından ise altısı ölürken, İtalyan bir denizci de elinden yaralanmıştır.¹⁴¹ Çatışmada asiler Jandarma Alay Beyi Süleyman Bey'i de şehit etmişlerdir. Süleyman Bey'i şehit eden üç efrat ile toplamda otuz

¹³⁷ BOA, Y.A.HUS., 367/7.

¹³⁸ Olumsuzluklar bununla da sınırlı kalmamış, Yunanistan'ın adaya asker çıkarmasının ardından çıkan karışıklıklarda hükümet konağının yanmasıyla komisyonun hazırlamış olduğu tüm nizamnameler ve eşyalar da yanmıştır. Yangının nasıl ve kimler tarafından çıkarıldığıyla ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır.

¹³⁹ BOA, Y.MTV., 151/149.

¹⁴⁰ MAE, DD 1897, *Affaires d'Orient*, No. 236.

¹⁴¹ BOA, Y.A.HUS., 367/134.

bir kişi tutuklanarak¹⁴² Girit açıklarında demirlemiş bulunan İtalyan gemisine götürülerek oradan İzmir'e sevk edilmişlerdir.¹⁴³ İzmir'e sevk edilen yabancı jandarma efradından on altısı tedariki yapıldığı ülkelere, bir yerli efrat ise Divan-ı Harbe sevk edilmiştir.¹⁴⁴

Jandarmanın bu hareketinden cesaret alan isyancılar saldırılarının şiddetini daha da arttırmışlardır. Çok geçmeden Babıalı'nın korktuğı ve önemle üzerinde durup çekincelerini dile getirdiğı durum oluşmuş ve yeni teşkilatta görev alan elli Hristiyan'dan kırk sekizi isyancılara katılmak üzere firar etmiştir.¹⁴⁵ 49 jandarma subayı ve 535 Giritli Müslüman efrat, 9 yabancı subay ve 83 Karadağılı efrat ise yeni jandarma teşkilatında görev yapmaya devam etmiştir. Ancak disiplinsizliğı yanı sıra adanın olumsuz maddi ve idari durumu mevcut jandarmanın işini yapmasını zorlaştıran diğ r büyük etkenlerdi. Bunlar içerisinde özellikle Girit'te suçluların yargılanması için mahkemelerin bulunmaması jandarmanın etkinliğıne ciddi şekilde zarar vermekteydi. Diğ r taraftan yeni örgütlenmeye göre 59 subay ve 1.248 efrattan oluşan etkin bir birlik için silah masrafları dışında ilk yıl 58.000 sonraki yıllar için ise yılda yaklaşık 50.000 liraya ihtiyaç duyulmaktaydı. Fakat Girit'te bu meblağı karşılamak için herhangi bir gelir kalemi yoktu ve bu nedenle büyükelçiler jandarmanın masrafları için %3 oranında ek vergi alınmasına izin vermişlerdi. Bu yolla yaklaşık 8.000 lira elde edilmişse de bu meblağın bir kısmı yerel hükümet tarafından çoktan kullanılmıştı.¹⁴⁶ Girit'te bulunan yabancı jandarma efradının ve subayların harcırahlarının ve aylıklarının toplamı yaklaşık 44.000 kuruştu. şubat sonuna kadar olan maaşlarıyla harcırahlarının ve tazminatlarının resm-i munzamdan¹⁴⁷ karşılanması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁸ Ayrıca adadaki konsoloslar da jandarmanın biriken maaşlarının ödenmesi hususunda para yardımında bulunmuşlardır.¹⁴⁹ Maaşları  denip terhis edilen

¹⁴² *Turkey No. 10* (1897), No. 233.

¹⁴³ *BOA, Y.MTV.*, 151/184.

¹⁴⁴ *BOA, MV.*, 91/66.

¹⁴⁵ *MAE, DD 1897, Affaires d'Orient*, No. 295.

¹⁴⁶ *Turkey No. 10* (1897), No. 245.

¹⁴⁷ Girit'te gümrük mallarına yapılan zammın ardından elde edilen gelir.

¹⁴⁸ *BOA, MV.*, 91/36.

¹⁴⁹ *Turkey No. 10* (1897), No. 260.

yabancı efrat ve subaylar daha sonra Girit açıklarında demirlemiş olan büyük devletlerin amirallerine teslim edilmişlerdir.¹⁵⁰

Komisyonun İngiliz delegesi Albay Chermide'e göre jandarma teşkilatının askerî kökenli bir yapı olması başlangıç noktası olarak kabul edilmişti. İngiltere hariç, komisyonda temsil edilen tüm ulusların jandarmaları bu şekilde örgütlenmişti. Chermide bunun İrlanda Polis Teşkilatı, Kıbrıs Polisi¹⁵¹ ve diğer İngiliz Sömürge polis güçleri gibi suçun önlenmesi ve tespiti açısından birçok açıdan daha iyi modeller sunduğunu düşünüyordu ancak bu teklifi komisyonun çalışmaları sırasında gündeme getirmeyi uygun görmemiştir. Kuvvetin üçte ikisinin Hristiyan olması şartı ve hiçbir Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyanların askerî eğitimen geçmediği gerçeği de göz önüne alındığında, Karadağ, Bosna, Bulgaristan (Yunan bölgelerinden) Kıbrıs gibi bölgelerden jandarma olarak belirli sayıda eğitilmiş kişilerin işe alınması bir zorunluluk haline gelmişti. Chermide'e göre yerli Girit jandarması oldukça disiplinsiz ve taraflıydı ve bu nedenle tatmin edici olmayan sonuçlar vermişti. Nitekim Seraskerlik dahi tüm jandarmaların Giritli olmamasından yanaydı. Osmanlı Devleti'nin bu yöndeki görüşleri, daha önce disiplinsiz, karakter ve geçmişlerine özen gösterilmeden askere alınan ve daha sonra maaşsız ve eğitimsiz bırakılan büyük bir Arnavut birliğinin ithal edilmesiyle ortaya çıkmıştı. Gerek Hristiyanlar gerekse Müslümanlar 1896 sonbaharında konsoloslara verdikleri dilekçelerde jandarmanın yabancılardan oluşturulmasını talep etmişlerdi. Chermide ise subay kadrosunda yabancı ve Avrupalı unsurların mümkün olduğunca sınırlandırılmasından, hatta çok az sayıda belki de sadece iki ya da üç yüksek maaşlı Avrupalı subay ile sınırlandırılmasından yana olmuştur. Ayrıca komisyonun teşkilata efrat alımı ve örgütlenme konusunda büyük bir serbestliğe sahip olmalıydı. Çünkü Chermide, iki ya da üç İngiliz subayın bu sonucu verebileceğinin bilincinde olmakla birlikte, farklı milletlerden oluşan bir askerî birlik için böyle bir görevin ne kadar zor olacağının da farkındaydı. Chermide Mısır da dahil olmak üzere Osmanlı Devleti'ndeki genel deneyimlerine dayanarak Avrupalı

¹⁵⁰ BOA, Y.PRK.ASK., 119/34.

¹⁵¹ 1878 Kıbrıs Konvansiyonu'nun ardından Kıbrıs'ta kurulan Polis Teşkilatı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. Patrick Louvier, "L'occupation britannique de Chypre et la Cyprus Police (1878-1914)", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, 133, 2013, pp. 243-267.

yüzbaşı ve asteğmenlere karşı çıkmış ve Avrupalı binbaşılardan gerekliliği konusunda şüpheleri olduğunu birçok defa belirtmiştir. Nitekim Hanya'daki son kozmopolit jandarma çekirdeği denemesi, böyle bir organizasyonun pratik zorluklarını göstermeye yetmişti.¹⁵²

Chermside'in çözüm önerisi ise detayları ne olursa olsun, Girit'te güçlü bir Helen ahlaki yükselişiyle birlikte özerkliğin artırılmasıydı. Bununla birlikte, komisyonun karar verme yetkisinin ötesinde adada sükûnetin sağlanması için pratikte şu iki nokta ele alınmalıydı;

1. Halkın silahsızlandırılması ya da silah taşımanın kesin olarak sınırlandırılması.

2. Otoriteye karşı örgütlü muhalefetin ya da suikastların sorumluluğunun, bu tür eylemlerin gerçekleştiği kasaba ya da köylere maddi tazminat ödenmesi yoluyla karşılanmasını sağlayacak bir sistem gereklidir. Daha sonra bu iki tedbirin de meclis tarafından yasa tasarısı olarak kabul edilmesi gerekmektedir.¹⁵³

Maaşların ödenememesi ve yapılan saldırının ardından yukarıda da belirtildiği gibi jandarma teşkilatının görevine devam etmesi mümkün görünmüyordu. Bu nedenlerle Albay Bor 9 Mart'ta istifasını vermiştir.¹⁵⁴ İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Currie hükümetinden, Albay Chermside ve Albay Bor'un, kendilerinden istenebilecek her türlü hizmeti yerine getirebilmeleri için bir süre daha adada kalmaları gerektiğine dair tavsiyede bulunmuştur.¹⁵⁵ Nitekim Binbaşı Bor¹⁵⁶ adadan ayrıldıktan sonra bir süre Girit açıklarında demirleyen İngiliz zırhlısında kalmış, Albay Chermside ise adada kalmaya devam etmiştir. Binbaşı Bor'un istifasının ve Süleyman Bey'in de şehit edilmesinin ardından adada bulunan jandarmaların kumandanlığını devralması için ilk ismi geçen Mirliya Emin Paşa olmuşsa da onun da emekliye ayrılmasıyla kumandanlığa geçici süreliğine askeriyeden birinin atanması kabul edilmiştir. Bu anlamda Girit Kumandanlığı söz konusu

¹⁵² *Turkey No. 10* (1897), Inclosure 1 in No. 341.

¹⁵³ *Turkey No. 10* (1897), Inclosure 1 in No. 341.

¹⁵⁴ *BOA, HR.TH.*, 189/115.

¹⁵⁵ *Turkey No. 10* (1897), No. 266.

¹⁵⁶ Girit'teki görevi son erdikten sonra rütbesi tekrardan Binbaşılığa düşürülmüştür.

Jandarma Kumandanlığı için 5. Nizamiye Ordusu 34. Alay 1. Taburu Binbaşı Yusuf Cemil Efendi'nin tayinini münasip görmüştür.¹⁵⁷

Nihayetinde ilk oturumunu 16 Kasım 1896'da gerçekleştiren komisyon son oturumunu ise 10 Mart 1897'de yaparak yeni jandarma teşkilatının dağıtılmasına karar vermiştir.¹⁵⁸ Subay ve erler, gecikmiş maaşlarını ve dönüş yolculuklarının masraflarını 12 Mart'ta alırken subaylara üç aylık, Karadağlı efrada da bir aylık maaş tutarında tazminat verilmiştir.¹⁵⁹ Böylece adada artık yapacak bir işi kalmayan yabancı delegeler de İstanbul'a dönme kararı almışlar ancak Mirliya Şerafeddin Paşa'nın ve Miralay Osman Bey'in en az 10 gün daha adada kalması yönünde Babialı emir göndermiştir.¹⁶⁰ Jandarma teşkilatının dağıtılmasıyla adanın asayiş burada bulunan büyük devletlerin amirallerin emri altında olmak üzere İtalyan uluslararası kuvvet komutanına devredilmiştir. Böylece on İngiliz, Fransız, İtalyan ve Karadağlı subay tarafından komuta edilen ve yaklaşık üç yüz Giritli, Arnavut ve Karadağlıdan oluşan Birinci Girit Jandarma Teşkilatı'nın varlığı, adanın gerçekliklerinden uzak düzenlemeler, çıkan isyanlar ve Yunanistan'ın adaya müdahaleleri neticesinde 11 Mart 1897'de büyük devletlerin alayı görevden almaya karar vermesiyle sona ermiştir.¹⁶¹ Yalnızca altı ay gibi kısa bir süre faaliyette bulunan jandarma teşkilatı, uluslararası ilişkiler ve Osmanlı Devleti'nin tarihi açısından dikkat çekicidir. Bu birlik, Osmanlı Devleti'nin sorunlu bir bölgesinin Avrupa Uyumuna zarar vermesinin önüne geçebilmek adına bir kolluk gücü oluşturmak amacıyla büyük güçlerin subaylarını bir araya getiren ilk uluslararası misyonlardan biri olmuştur.¹⁶² Büyük devletlerin XIX. yüzyılın son çeyreğinde genel olarak iki rakip ittifak bloğu halinde konumlanmalarına rağmen altı büyük gücün jandarma teşkilatı

¹⁵⁷ BOA, İ.MTZ.GR., 31/1201; BOA, Y..PRK.MYD., 18/41.

¹⁵⁸ 16 Kasım 1896 ile 10 Mart 1897 arasında komisyon toplamda 65 oturum gerçekleştirmiştir. BOA, A.DVN.MKL., 39/1.

¹⁵⁹ Turkey No. 10 (1897), Inclosure 3 in No. 341.

¹⁶⁰ BOA, MV., 91/47. Babialı 7 Nisan'da Şerafeddin Paşa, Osman Bey ve Kâtip Sartinski'nin İstanbul'a dönmelerini emretmiştir. BOA, MV., 91/61.

¹⁶¹ Jean-Marie Delaroche, "La première réorganisation internationale de la gendarmerie crétoise (1896-1897)", *Afti inè i Kriti! Identités, altérités et figures crétoises, édité par Patrick Louvier et al., Ausonius Éditions*, 2015, pp. 263-277.

¹⁶² Delaroche, a.g.m., pp. 263-277.

etrafında müttefik olarak tek ses olmaları ve Avrupa Uyumunun halen iş başında olduğunu göstermesi açısından da oldukça önemlidir.

Sonuç

Bu çalışmada, Birinci Girit Jandarma Teşkilatı'nın kurulmasında iş birliği yapan büyük devletlerin teşkilatın işlevselliği konusunda aynı oranda istekli olmadıkları ortaya konulmuştur. Büyük devletler, Osmanlı Devleti'nin uzun yıllardır sorunlu bir bölgesi olan Girit'te yaşanan gelişmeleri ilk etapta uzaktan izlemişler ancak kamuoylarının baskıları ve aynı zamanda bölgedeki çıkarları gereği uluslararası hukuku hiçe sayarak duruma müdahil olmuşlardır. Bağımsız bir devletin iç işlerine müdahil olmaktan çekinmeyen bu devletler, adanın gerçekliklerinden uzak birtakım kararlar alarak bunların kabul edilmesi için baskı ve tehditte bulunmaktan çekinmemişlerdir. Anadolu'da ve İstanbul'da yaşanan Ermeni olaylarıyla zor durumda olan Osmanlı Devleti, Girit'e müdahalede bulunmada yetersiz kalmış ve büyük devletlerin taleplerini gönülsüz bir şekilde kabul etmiştir. Avrupa kamuoyunda kendisine karşı büyük bir baskı uygulanan Sultan II. Abdülhamid önceliğini Anadolu'da yaşanan gelişmelere vermek mecburiyetinde kalmış ve bu anlamda Girit'i ikinci plana atmak zorunda kalmıştır. Diğer yandan Ermeni olayları büyük devletlerin Girit'in Osmanlı Devleti'nden kopmasına neden olabilecek ıslahatlar talep etmelerine de olanak sağlamıştır. Özellikle Sultan II. Abdülhamid'in kabul edilmesinin ne adaya ne de Osmanlı Devleti'ne fayda sağlamayacağını belirttiği bu ıslahatlar kabul edilmiştir.

Avrupa'nın yavaş yavaş iki kutba ayrıldığı böylesi bir dönemde büyük devletlerin Girit için almış oldukları ıslahat kararları 19. yüzyılın son Avrupa uyumudur. Avrupa'nın ve dünyanın birçok bölgesinde neredeyse çatışma içerisinde olan bu altı devlet Girit meselelerinde tek ses olabilmişler ve münferit bir eylemle Avrupa uyumuna zarar vermekten kaçınmışlardır. Ancak bu altı devletten hiçbirisi ıslahatların en önemli ayağı olan adanın jandarma teşkilatının düzenlenmesinde samimi değildi. Kendileri samimi olmadıkları gibi konunun birincil aktörü olan Osmanlı Devleti'nin talep ve önerilerini de dikkate almamışlardır.

Temelde Fransız ve İtalyan modellerinden yararlanılarak hazırlanan Girit Jandarma Teşkilatı'nın müzakere aşamaları da gereksiz yere uzun tutulmuştur. Altmış beş oturum yapan komisyon, zamanlarının çoğunu amaçlarının dışındaki faaliyetlerde harcayarak Girit'te 1896

Ağustos'undan itibaren gelişme gösteren huzursuzlukları ve isyan durumunu görmezden gelmiştir. Bu durumdan cesaret alan Yunanistan, ada üzerindeki emellerini daha rahat gerçekleştirme fırsatı bulmuştur. Osmanlı Devleti her fırsatta jandarma teşkilatına alınacakların oranı ile kumandanının tayininde belli kriterlere dikkat edilmesini, bunlara dikkat edilmediğinde Girit'in yakın gelecekte Yunan işgaline açık hale geleceğine dair endişesini dile getirmiştir. Çünkü kurulan jandarma teşkilatından beklenen en büyük hizmet, Girit'te Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında çıkacak çatışmaların önlenmesi ve suçluların süratle mahkeme önüne çıkarılmasıydı. Ancak gerek teşkilatın kuruluşunun uzun sürmesi gerekse kumandanın Avrupalı jandarma efradının büyük çoğunluğunun yabancı tutulması adadaki Hristiyan çetecilere cesaret vermiş ve onlar da isyanlarının boyutunu arttırmışlardır. İki taraf arasındaki çatışmaları bahane eden Yunanistan, büyük devletlerin gözleri önünde ırkdaşlarını koruma bahanesiyle adayı işgale kalkışmıştır. Çok geçmeden Osmanlı Devleti'nin teşkilatın kuruluş aşamasından itibaren üzerinde önemle durduğu ve yabancılar ile Hristiyanlardan efrat alınmamasına yönelik uyarıları dikkate alınmamış durum meydana gelmiş ve jandarma teşkilatında görevli Hristiyanların neredeyse tamamı firar ederek isyancılara katılmışlardır. Tüm bunlara adanın malî ve idari durumunun yetersizlikleri de eklendiğinde komisyonda görevli bulunan yabancı delegeler teşkilatın biran evvel dağıtılmasını talep etmişlerdir. Nihayetinde birkaç aylık ömrü olan Girit Birinci Jandarma Teşkilatı alınan ortak kararla dağılmıştır.

Jandarma teşkilatının başarısızlığıyla yüzleşen büyük devletler, Yunanistan'ın uluslararası hukuku hiçe sayarak Girit'i işgale kalkışmasına daha fazla göz yumamayarak adayı geçici olarak işgal etmişlerdir. Ancak bu da yeterli olmamış Girit meselelerinden dolayı Yunanistan Osmanlı Devleti'ne karşı saldırgan tutumunu devam ettirerek savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu süre zarfında sağduyusunu ve uluslararası hukuku korumaya çalışması, Avrupa kamuoyunda takdir toplamışsa da galip ayrıldığı Yunan harbinin ardından adanın özerkliğinin genişletilmesine ve Yunan Prensini vali olarak atanıp adada uluslararası yeni bir jandarma teşkilatının kurulmasına engel olamamıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye Nezareti İdare (HR.İD.) 2091/68, 2091/73.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS.) 491/5, 489/6.

Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH.) 184/38, 184/130, 187/36, 187/74, 187/36, 187/74, 189/115.

İrade Eyalet-i Mümtaze Girid (İ..MTZ.GR.) 30/1120, 30/1134, 31/1168, 31/1173, 31/1169, 34/1457, 31/1189, 34/1458, 31/1181, 31/1201.

İrade Hususi (İ.HUS.) 49/121.

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.) 89/74, 90/21, 90/73, 91/22, 91/22, 90/65, 91/29, 91/36, 91/47, 91/61.

Sadaret Divan Mukavelenameler (A.DVN.MKL.) 39/1.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV) 144/52, 145/70, 151/149, 151/184.

Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK.) 114/80, 114/86, 116/19, 116/85, 119/34.

Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.) 47/14, 48/7, 48/53, 48/79.

Yıldız Perakende Evrakı Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y.PRK.EŞA.) 25/88.

Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Ticaret ve Nafia Nezareti Maruzatı (Y.PRK.TNF.) 4/71.

Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD.) 18/6, 18/41.

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.HR.) 22/76.

Yıldız Perakende Evrakı Umumi (Y.PRK.UM.) 36/60, 36/63.

Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS.) 355/72, 357/49, 357/90, 357/49, 357/49, 364/26, 366/76, 367/7, 367/134.

Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı (Y.A.RES.) 80/80, 81/26, 84/47, 84/22.

İngiliz Diplomatik Belgeleri (Blue Books)

British Accounts and Papers, Turkey No. 7 (1896), Further Correspondence Respecting the Affairs of Crete, (London 1896). No. 49, No. 75, No. 603, No. 620.

British Accounts and Papers, Turkey No. 8 (1897), Further Correspondence Respecting the Affairs of Crete, (London 1897), No. 12, No. 23, No. 32, No. 109, No. 59, No. 87, No. 80, No. 74

British Accounts and Papers, Turkey No. 10 (1897), Further Correspondence Respecting the Affairs of Crete, (London 1897), No. 13, No. 10, No. 7, No. 8, No.

28, No. 29, No. 107, No. 13, No. 74, No. 19, No. 107, No. 61, No. 84, No. 18, No. 233, No. 245, No. 260, No. 341, No. 266, No. 341.

British Accounts and Papers, Turkey No. 11 (1897), Correspondence Respecting the Affairs of Crete and the War Between Turkey and Greece, (London 1897), No. 8.

Fransız Diplomatik Belgeleri

MAE, DD 1897, Affaire de Crète, No. 468. Ministère des Affaires étrangères (MAE), Documents diplomatiques (DD), 1897, Affaire de Crète, juin 1894, février 1897, Paris, No. 468, No. 529, No. 532.

MAE, DD 1897, Affaires d'Orient, no 28. MAE, DD, 1897, Affaires d'Orient, Affaire de Crète, conflit gréco-turc, situation de l'Empire ottoman, février-mai 1897, Paris, No. 28, No 23, No. 134, No. 236, No. 295.

Archives Diplomatiques, Regueil Mensuel International de Diplomatie et D'histoire, Tome LXIV, Paris, 1897

Düstur, 1 Tertip, C. IV, İstanbul 1299

İngiliz Parlamento Tartışmaları

HC Deb 09 February 1897 vol 46 cc22-4.

HC Deb 12 February 1897 vol 46 cc319-64.

Gazeteler

L'Illustre Soliel du Dimanche. 4 Avril 1897.

La Tribuna Illustrata Della Domenica. 14 Marzo 1897.

The Illustrated London News, 20 March 1897.

The London Gazette, 27 July 1897

Kitap ve Makaleler

Adıyeke, Ayşe Nükhet, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)*, Ankara, 2000.

Alyot, Halim, *Türkiye'de Zabıta Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, Ankara, 2008.

Cengiz, Hasan Ali, "Halepa Fermanı ve Sonrası Girit'te Yapılan Düzenlemeler", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:8 Sayı:16, Temmuz 2018, ss. 74-89.

Delaroche, Jean-Marie, "La première réorganisation internationale de la gendarmerie crétoise (1896-1897)", *Afti inè i Kriti! Identités, altérités et figures crétoises*, édité par Patrick Louvier et al., Ausonius Éditions, 2015, pp. 263-277.

Detokrakis, Theocharis E., *History of Crete*, (Translate John C. Davis), Iraklion, Heraklion 1994.

Emsley, Clive, *Gendarmes and the State in Nineteenth-Century Europe*, New York; Oxford, 1999.

Gülmez, Nurettin, "Tahkikat Heyeti Raporlarına Göre 1894 Sason İsyanı", *BELLETEREN*, Cilt 70, Sayı 258, Ağustos 2006, ss. 695-742.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1774-1912*, (Çeviri Nilüfer Epçeli), İstanbul, 2017.

Kallivretakis, Leonidas, "A Century of Revolutions: The Cretan Question Between European and Near Eastern Politics" In *Eleftherios Venizelos: The Trials of Statesmanship*, edited by Paschalis M. Kitromilides, Edinburgh, 2008, pp. 11-35.

Karaca, Ali, *Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)*, İstanbul, 1993.

Kefalas, Kalliopi, "Setting the wolf to protect the sheep"? *The Criminal Justice System in Late Ottoman Crete (1878-1913)*, (Unpublished Ph.D.), University of California San Diego.

Langer, William L., *The Diplomacy of Imperialism 1890-1902*, New York, 1960.

Louvier, Patrick, "L'occupation britannique de Chypre et la Cyprus Police (1878-1914)", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, 133, 2013, pp. 243-267.

Özbek, Nadir, "Policing the Countryside: Gendarmes of the Late 19th-Century Ottoman Empire (1876-1908)", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 40, No. 1 (Feb., 2008), pp. 47-67.

Özcan, Ahmet, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 53, (2013), ss. 173-194.

Selahi, Mehmet, *Girit Meselesi 1866-1889*, Yayına Hazırlayan Münir Aktepe, İstanbul, 1976.

Şenışık, Pınar, *Girit Siyaset ve İsyan 1895-1896*, İstanbul, 2014.

Tatsios, Theodore George, *The Megali Idea and the Greek-Turkish War of 1897: the impact of the Cretan problem on Greek irredentism, 1866-1897*, New York, 1984.

Tekir, Süleyman, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma Kuruluş Teşkilat ve Mücadele (1903-1938)*, İstanbul, 2020.

Toprak, Zafer, "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, 1985, ss. 1269-1276.

Türkmen, Zekeriya, "Jandarma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2020, ss. 689-691.

İnternet Adresleri

<https://mjp.univ-perp.fr/constit/crete.htm#2>

https://britishinterventionincrete.wordpress.com/tag/major-bor/#_ftn2
<https://www.carabinieri.it/arma/arma-all'estero/proiezione-internazionale/vol-i-1855---1935/1897---1906/a-creta---craveri>
<https://britishinterventionincrete.wordpress.com/tag/major-bor/>
<https://britishinterventionincrete.wordpress.com/2018/07/06/the-revolt-of-the-cretan-gendarmerie/>

EKLER

Ek 1. Girit Jandarma Teşkilatını yeniden yapılandırmakla görevli subaylar. Alt sırada soldan sağa: Yüzbaşı Borovitch, Binbaşı Bor ve Teğmen Beşhir (<https://britishinterventionincrete.wordpress.com/2018/07/06/the-revolt-of-the-cretan-gendarmerie/>)

Ek 2. Binbaşı James Bor.

Major James Bor, of the Royal Marine Artillery, Deputy Assistant Adjutant-General, who has been created a Companion of the Order of St. Michael and St. George, is forty-two years of age. In 1878-83 he was a Local Commandant of the Cyprus Military Police, and for the following year Adjutant and Second in Command. From 1884 to 1892 he was Chief Commandant of the Cyprus Military Police. He served on special duty in India during the plague of locusts, performing similar work also in Cyprus. During the Cretan

Photo. Elliott and Fry.

MAJOR JAMES BOR,
New C.M.G.

troubles he served with the Mediterranean fleet, and was mentioned in despatches by Admiral Harris in terms of high commendation. He became Deputy Assistant Adjutant-General in May 1897.

Ek 3. Ortada Binbaşı Bor, Girit'ten sınır dışı edilmeden önce isyancılara el kaldırmış bir şekilde nutuk çekiyor. Churchill onun arkasında, solunda (<https://britishinterventionincrete.wordpress.com/tag/major-bor/>)

Ek 6. Karaya çıkarılan yabancı askerlerle jandarmanın isyanının bastırılması.
L'illustré Soliel du Dimanche. 4 Avril 1897.

Ek 7. Girit açıklarında bekleyen İtalyan donanmasından karaya çıkarılan denizcilerin jandarmanın isyanını bastırması. *La Tribuna Illustrata Della Domenica*. 14 Marzo 1897.

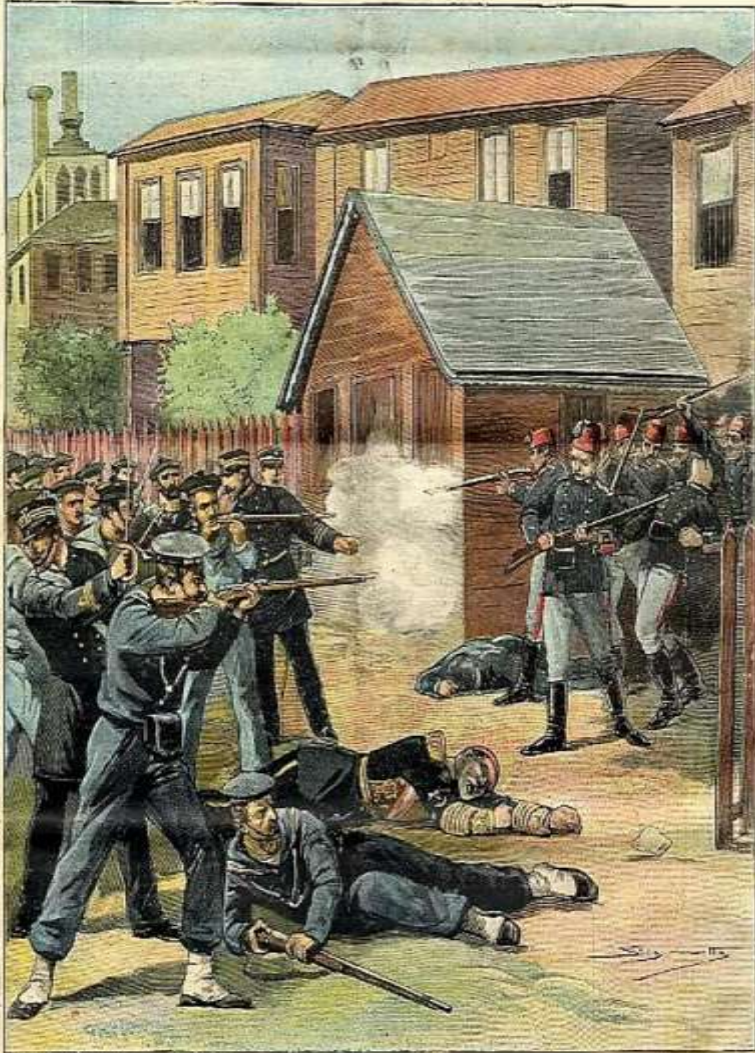
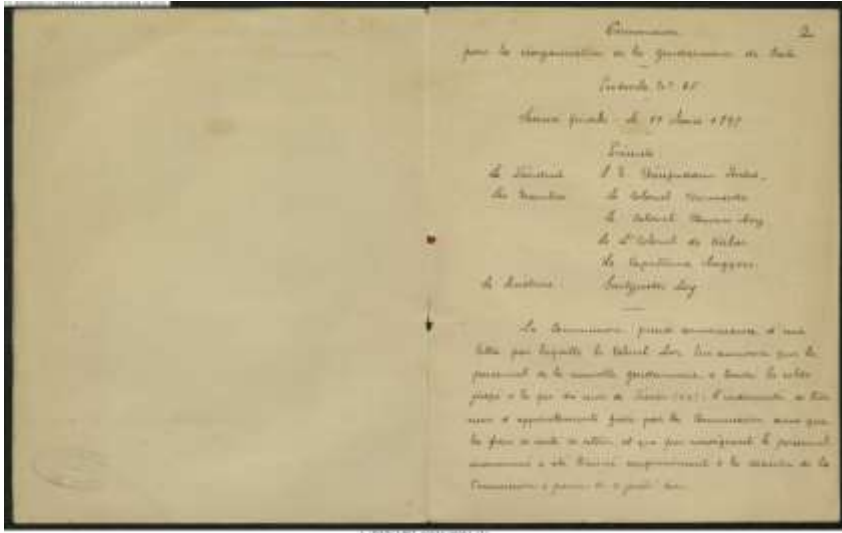

Illustrazione di Zanichelli e Zanichelli.

Gli avvenimenti di Candia - La ribellione dei gendarmi turchi a La Canea
nella quale rimase ferito gravemente un marinaio italiano.

Ek 10. Girit Jandarma Komisyonu'nun altmış beşinci ve son oturumu. Bu oturumda teşkilatın dağılmasına karar verilmiştir. BOA, A.}DVN.MKL., 39/1.

Ek 11. Yerel koşulları incelemek amacıyla Girit'in önemli noktalarının büyük devletlerin askeri delegeleri tarafından ziyaret edilecek olan bölümleri. BOA, A.}DVN.MKL., 39/1.

Extended Abstract

In the pre-Tanzimat period, there was no gendarmerie class in the Ottoman Empire. Until 1826, when the Janissary Corps was abolished, the subaşı was actively involved in maintaining public order in Istanbul and the provinces. With the abolition of the Janissaries, local public order affairs continued to be met by different units within the army, while the Police Organisation was established in 1845 to carry out law enforcement activities in Istanbul. However, a different organisation was needed both in the capital and in the other provinces of the Ottoman Empire, especially in the provinces, in order to maintain public order and perform law enforcement services. With the establishment of the Zaptiye Müşiriyeti in 1846, this law enforcement force was undertaken by an independent organisation for the first time. However, the size of the country's borders, the ever-increasing workload and local rebellions caused difficulties for this organisation. For this reason, the Ottoman Empire needed a European-type "gendarmerie" organisation in order to ensure public order in local and rural areas and to fulfil law enforcement services completely.

The Ottoman gendarmerie was by no means born as a unique institution or administrative practice. The gendarmerie organisation emerged in the context of political and administrative changes in Europe in general, and from a historical perspective, the French National Gendarmerie, which was established in 1790, served as a model for the Ottoman Empire as well as for most of Europe. In time, the Ottoman Empire also started to make use of this gendarmerie organisation for the security of regions far from the centre.

Due to its strategic location in the Eastern Mediterranean, Crete became an important problem between the Ottoman Empire and the Great Powers, especially since the second half of the 19th century. The revolts that broke out here as a result of the provocations of Greece in the name of Megali Idea put the Ottoman Empire in a very difficult situation. The Ottoman Empire first granted some rights to the island under the name of Cretan Vilayet Nizamnamesi in 1868 in order to prevent the pressures that the great powers tried to establish by using the revolts in the island as an excuse. Although these rights ensured tranquillity in the island for a while, the defeat of the Ottoman Empire in the Russian War of 1877-1878 caused Crete to come to the agenda again and to be used as a means of pressure on the Ottoman Empire. The Porte could not withstand the pressure any longer and had to wider rights for Crete with the Halepa Convention of 1878. Among these rights were articles such as the governor being a Christian and being appointed for five years with the approval of the great powers, and the number of members of the general assembly being 49 Christians and 31 Muslims. Another decision taken was the

establishment of a European-like gendarmerie organisation on the condition that the need would be met from Crete. Despite the amendments made at certain dates, this regulation remained in its original form until 1889.

With the resurgence of rebellions in Crete, the selection of gendarmes from the local population was abandoned with the Halepa Convention, and with the new edict dated 26 October 1889, it was accepted to recruit members from other provinces of the Ottoman Empire to the Cretan gendarmerie. From this date onwards, the size of the gendarmerie increased and by November 1895, the Cretan Gendarmerie had 1700 members, with Muslim Albanians outnumbering local Cretan Muslims and Christians.

Following the arrangements in 1889, calm was maintained in Crete for a while. In 1895, the Ottoman Empire even decided to convene the General Assembly of Crete, which had been closed for a while, but the Armenian revolts in Anatolia encouraged the Greek gangs in the island, and the gangs started preparations for a new revolt in order to prevent the assembly from convening and to accept their demands. The gangsters, openly supported by Greece, started a rebellion in September 1895 under the leadership of the Epitropi Revolutionary Society on the grounds of the re-enactment of the Halepa Convention. With the intervention of the great powers, the rebellion was suppressed, but it was decided to take some reform measures in order to prevent rebellions in Crete.

Following the negotiations between Crete and Istanbul, the ambassadors presented a 14-point draft that they thought the Porte might accept in order to restore order on the island. According to the draft, the governor of Crete would be a Christian Ottoman subject, appointed for a five-year term, and would be able to directly appoint second-level officials. Article 8 proposed the establishment of an international gendarmerie commission, which would include European officers, and the reorganisation of the Cretan Gendarmerie Organisation. On the other hand, the Ottoman Empire was in favour of an arrangement based only on the Halepa Convention. However, the ambassadors presented their new proposals on 23 August, and while some amendments were made in Articles 3, 12 and 14 upon the request of the Porte, the previous articles regarding the regulation of the gendarmerie and judicial organisation remained faithful. The Muslims of Crete were very disturbed by the fact that two-thirds of the gendarmerie would be composed of foreigners and one-third of natives (this ratio was to be two Christians to one Muslim) and that the officers would be European, and they objected to the arrangement. Finally, after negotiations between the Porte and the ambassadors, an agreement was reached on 27 August and the new regulations were accepted.

The governor of Crete and the consuls of the great powers all agreed that, for the sake of peace and tranquillity on the island, it was inevitable that the gendarmerie should be staffed with European officers as well as foreigners. According to them, one-third of the gendarmerie should be composed of natives familiar with the regions and the people, but at least two-thirds should be foreigners, for example, both Christians and Muslims from Northern Albania, or only Muslims from Northern Albania and Christians from Montenegro. In any case, however, the two-thirds ratio had to be strictly adhered to in the formation of this union. The Porte (Babıali) was against the fact that the proportion of Christians serving in the gendarmerie was higher than Muslims, but the Ottoman Bank raid that took place during this period tied the hands of the Porte and the Sultan to intervene in the island. Because the events that took place in Istanbul after the raid caused the great powers to put more pressure on the Sultan over the Armenian issue. However, the Sublime Porte still conveyed its objection from the highest authority to the states in question that the requested rate was not favourable for the future of the island.

On 10 September 1896, the Porte officially announced to the ambassadors the acceptance of the arrangements for Crete. The first action taken in this sense was the appointment of Corci Berovic Pasha of Bulgarian origin as governor of the island for five years on 17 September as required by the first article. Immediately after the appointment of the governor, efforts were initiated to reorganise the gendarmerie organisation of the island. The first decision taken by the ambassadors at the meeting held in Büyükdere on 26 September was that the European officers who would take part in the organisation of the gendarmerie would be the military attachés of the embassies in Istanbul. While the British, French, Russian, Italian and Austrian ambassadors agreed to appoint their military attachés as delegates to the commission, it was decided that Austria would represent Germany, which had no military attaché. The Porte appointed Erkan-ı Harbiye Mirlivası Şerafeddin Paşa and Erkan-ı Harbiye Miralayı Ali Nizamipaşazade Osman Bey, who knew German and French, as delegates to the commission.

Sartinski Efendi was appointed as the minutes clerk. These appointments were approved by the ambassadors and after correspondence with the Seraskerate, Mirliva Şerafeddin Pasha became the chairman of the Gendarmerie Investigation Commission.

The first difficulty that the members of the commission encountered after travelling to Crete was the recruitment of foreign soldiers to the gendarmerie. While the great powers did not want the gendarmerie to consist of only Muslims, the Ottoman Empire tried to draw attention to the drawbacks of

recruiting foreign soldiers to the gendarmerie. The ambassadors, who argued that the recruitment of foreigners into the gendarmerie was a requirement of the August regulations, constantly made attempts before Foreign Minister Tevfik Pasha. Sultan Abdülhamid II, who saw this situation as a violation of his sovereignty rights, proposed to recruit soldiers from among the Serbs, Bulgarians and Montenegrins living in the Ottoman Empire instead of foreign soldiers in order to prevent pressures.

According to the ambassadors, since Christians were exempt from military service in the Ottoman Empire, it was impossible to find adequately equipped men to serve in the gendarmerie organisation. Both for this reason and for the sake of ensuring permanent tranquillity in the island, the gendarmerie should be composed of foreigners. In fact, according to Paul Blanc, the French Consul in Chania, if a gendarmerie organisation consisting mostly of foreigners was not established in Crete, serious disturbances were inevitable in the island in the coming spring. Ignoring the Sublime Porte's warnings and suggestions, the ambassadors gave the regulations prepared by the Gendarmerie Commission in Crete to Tevfik Pasha on 12 January 1897 with the request that they be approved without delay.

Following the pressure of the great powers and their ambassadors, the Porte informed the ambassadors on 16 January 1897 that the Cretan Gendarmerie accepted the recruitment of foreign soldiers on the condition that no Greek nationals would be recruited. However, the Porte contacted the ambassadors for the amendment of the 15th, 19th and 29th articles of the Cretan Gendarmerie Layout. In particular, instead of the phrase "The commander of the gendarmerie will be selected by the Ambassadors" in Article 19, he requested that the phrase "the Gendarmerie Commander, who will be appointed by the Sultan, who will be European in nature, will inform the ambassadors of the foreign powers about his duties" be inserted. Tevfik Pasha approved the attached regulations with the addition of the clause that the foreign recruits admitted to the Cretan gendarmerie would not be of Greek nationality, as stated in the protocols of the commission, and that they would be "specific to the island, temporary and to be reinstated after the reasons necessitating their employment are removed".

The British delegate in the commission, Colonel Chermiside, sent the details of the proposed structure of the Cretan gendarmerie regiment to Istanbul on 18 January 1897. Accordingly, the Cretan Gendarmerie Regiment would consist of 59 officers, 1,248 non-commissioned officers and enlisted men, one third of whom would be Muslims and two thirds of whom would be Christians in

accordance with the regulation dated 25 August 1896. Again, according to the proposed statute, a proportion not exceeding two-thirds would be from different parts of the Ottoman Empire or non-Ottoman foreigners. This would include both Christians and Muslims. In addition, the commission recommended that there should be a maximum of two-thirds foreigners on the island. Thus, Cretans, Muslims and Christians were determined as 20 officers, 416 non-commissioned officers and enlisted men, and non-Cretans as 39 officers, 832 non-commissioned officers and enlisted men. The following plan was presented for the 832 non-Cretan citizens to be enrolled. 278 Muslims of Ottoman nationality were identified as Bosnians, Cypriots and Bulgarians (Turks were included as Ottomans).

277 Christians of Ottoman nationality were Bosnians, Cypriots, Greek-Bulgarians and Romanians (the Vlachs of Koutzo were included as Ottomans). Finally, it was decided to employ 277 non-Ottoman Christians. The proposed proportions of these by nationality are as follows, but these proportions are only approximate, as it may be difficult to obtain desirable candidates from some elements.

On 21 January 1897, at the meeting of the ambassadors, it was decided that the commander of the gendarmerie should not be chosen from among the subjects of the Great Powers, but from the Netherlands or Belgium, and that the salary of the commander to be chosen should be 1,243 francs per month and his rank should not be lower than major. However, the commission first proposed the name of Major James Henry Bor, a British Royal Marine, who was fluent in Greek, had served in the gendarmerie for fourteen years and had played an active role in the organisation of the Cyprus Police, but the Russian delegate objected to this proposal. The chairman of the commission, Şerafeddin Pasha, recommended that Major Bor be accepted, albeit temporarily, and that the appointment be made as soon as possible, taking into account that the parliament would open in a few weeks. Immediately after this communication, the Porte proposed to the ambassadors the Belgian Major Poodts, whom it considered to have the necessary qualifications as a commander. Some Belgian officers, such as Major Christianens, who had served in the Congo, and Dutch officers, such as Lieutenant Colonel Buys, were put forward, but no definite candidate could be put forward due to lack of funds. With the escalation of hostilities centred on Chania, as an urgent measure, it was decided that Major Bor, recommended by the commission, would come to the island immediately until a permanent gendarmerie commander was appointed.

From August 1896 onwards, commissions were established and arrangements were made to restore peace in Crete. In this sense, a concrete

step was taken after about seven months and a foreign commander was appointed to the gendarmerie along with 80 Montenegrin officers. However, it was soon realised that these steps were too late and that the arrangements made were far from the realities of the island. Upon Greece's attempt to occupy the island, Governor of Crete Berovic Pasha took refuge on the Russian warship on 13 February with his Montenegrin gendarmerie troops, and this unexpected situation became a major turning point for the future of the island. The inability to properly pay the salaries of the gendarmes was also a major problem. In particular, 39 Albanian soldiers from the former gendarmerie force came to the Cretan Gendarmerie office on 2 March 1897 to demand their unpaid salaries of 15 to 18 months and threatened to set fire to the town after saying that they would not return to their posts unless their full salaries were paid. When the proposal was not accepted, they attacked the apartment and had the impudence to detain a major. Gendarmerie Commander Colonel Bor and Süleyman Bey went to the rebels with foreign soldiers to advise them. When the rebels opened fire on the foreign soldiers, a clash broke out between the two sides and 1 of the foreign soldiers and 6 of the gendarmerie personnel were killed, while an Italian sailor was wounded in his hand. Unfortunately, the rebels also martyred Süleyman Bey, the head of the Gendarmerie Regiment, during the clash, and the 3 men who martyred Süleyman Bey and a total of thirty-one people were arrested and taken to the Italian ship anchored off the coast of Crete and transported to Izmir from there.

After the non-payment of salaries and the attack, it did not seem possible for the gendarmerie organisation to continue, as mentioned above. For these reasons, the Gendarmerie Commander Colonel Bor resigned on 9 March. Finally, the commission, which held its first session on 16 November 1896, held its last session on 10 March 1897 and decided to disband the new gendarmerie organisation. Officers and privates received their last month's salaries and the expenses of their return journey on 12 March, while officers were given three months' salary and Montenegrin soldiers were given one month's salary as compensation.

Thus, the existence of the First Cretan Gendarmerie, commanded by ten British, French, Italian and Montenegrin officers and consisting of approximately 300 Cretans, Albanians and Montenegrins, came to an end on 11 March, 1897, when the great powers that established it decided to dismiss the regiment as a result of regulations that were far from the realities of the island, riots that broke out and Greek interventions in the island. This experience, which survived for only six months, is remarkable in terms of international relations and the history of the Ottoman Empire. It was one of the first international missions to bring together officers of the great powers

to form a law enforcement force to prevent a troubled area of the Ottoman Empire from undermining the Concert of Europe.

Although the great powers were generally positioned as two rival alliance blocs in the last quarter of the XIXth century, the fact that the six great powers became one voice as allies around the gendarmerie organisation is very important in terms of showing that the Concert of Europe is still at work.